

Șburătorul

ANUL IV, No. 11-12, Serie nouă
MAIU-IUNIE 1927

Abonamentul pe un an . . . . . 100 Lei
Pentru autorități . . . . . 500 Lei

Director : E. LOVINESCU

NUMĂR DE 16 Pagini
10 LEI

Redacția și Administrația :
Str. Câmpineanu, 40, București

ETNICUL

Inverșunarea, cu care se discută încă în întreaga noastră publicistică problema caracterului etnic al literaturii române, sau chiar al artei în genere, ar putea să ne facă să ne îndoim de valabilitatea legii sincronismului: pretutindeni aiurea, în țările de veche civilizație, ea este inactuală. Inactualitate nu înseamnă însă și inexistență, ci, dimpotrivă, limitarea problemei în cadre firești și, până la o deslegare definitivă pe cale de investigație științifică, rezolvarea ei cel puțin teoretică. La noi, ca probabil și la alte popoare de formație recentă, etnicul a devenit însă mărul de discordie a două concepții extremiste: unii publiciști îl consideră ca pe un element indispensabil, sesizabil și controlabil în cele mai neînsemnate producții artistice, și apoi, după ce i s'a stabilit realitatea și prezența, recunoașterea lui ca un principiu indiscutabil de valorificare artistică; din imposibilitatea determinării lui pe cale științifică și din contradicțiile tuturor celor ce se ocupă de caracterele specifice ale artei românești, — după cum s'a dovedit dintr'o recentă anchetă, — alți publiciști trag, dimpotrivă, concluzia inexistenței oricărei diferențieri etnice a expresiei artistice.

*

Problema etnicului există în realitate după cum există și problema raselor: migrațiile, încrucișările, imposibilitatea precizării elementelor distinctive n'au reușit să distrugă conceptul rasei, ci i-au lărgit numai sensul: rasele nu sunt creațiuni biologice pure, ci formațiuni istorice, alterate, transformate și precipitate de condițiuni fizice ca și de condițiuni morale și istorice. A te concepe în afară de rasă, este un caz de bovarysm, posibil în teorie, dar contrazis în practica celor mai elementare manifestări sufletești și cu atât mai mult în artă. În acest sens, etnicul este o condiție a esteticului, care purcede dela o sensibilitate mlădiată de biologie și de determinismul istoric și realizată într'un material verbal, el însuși depozitarul milenar al psihei colective. Neputința de a preciza cu rigoare științifică caracterele specifice ale artei românești, neputința trădată prin incoerența răspunsurilor celor mai autorizați reprezentanți ai artei noastre, nu înseamnă inexistența unuia determinant etnic ci numai inexistența unei tradiții în mai toate ramurile creației artistice; faptul inexistenței unui stil românesc de pildă, în muzică, în pic-

tură sau în sculptură nu înseamnă, așa dar, și inexistența posibilității lui viitoare, ci califică numai stadiul procesului de formație a civilizației noastre. Din pricina vicisitudinilor istorice, sensibilitatea artistică a popoului nostru nu s'a putut manifesta decât în genuri și forme inferioare ce nu pot servi ca puncte de plecare ale unui arte dominate de imperativul sincronismului universal. Și în artă ca și în celelalte manifestări, procesul formației noastre nu e evolutiv ci revoluționar; sincronismul ne-a obligat, deci, la soluții de continuitate, pe care urmează să le anulăm printr'un proces de formație inversă. Din fuziunea tuturor influențelor streine cu spiritul modelator al rasei, va ieși, astfel, arta viitorului cu suficiente particularități pentru a constitui un stil românesc.

* * *

Dar dacă problema etnicului în artă e o problemă existentă, ea trebuie menținută în cadrele ei firești: etnicul poate fi un determinant estetic în sensul limitării virtualităților estetice ale unei rase la anumite forme sau moduri de expresie, dar nu se confundă cu însuși esteticul și, prin urmare, în niciun caz, nu poate fi considerat ca un principiu de valorificare. Esteticul este o categorie specială a sensibilității omenești, ce se desvoltă în cadre și în material etnic, dar se conduce după legi proprii: prezența mai evidentă a etnicului într'o operă de artă nu afirmă nimic asupra valorii ei, ci o determină cel mult sub raportul psihologiei rasei și o încadrează într'un stil național. Crearea stilului național este termenul uitim, de altfel, mereu evoluabil, spre care se îndreaptă orice artă realizată în mod fatal în material sufletesc etnic, fără a-și preciza prin aceasta și gradul de valoare estetică. Cât timp nu există un raport de reversibilitate între estetic și etnic, întrebuintarea etnicului ca un principiu de valorificare estetică este, așa dar, numai o armă de reacțiune împotriva sincronismului. După ce s'a opus în toate direcțiile procesului de formație revoluționară a civilizației noastre, vechiul spirit evoluționist lucrează astăzi, cu deosebire, în domeniul artei și, din confuzia a două categorii deosebite și din ignorarea condițiilor speciale ale desvoltării noastre, își scoate criterii ce se străduiesc să anuleze realitatea sincronică.

E. LOVINESCU.

DESEN PENTRU CORT

*O! veacul legiuise militar
In litere ca turnul tuגיuate
Urzite căi, (neverosimil var)
Prin dimineța ierbii inmuiate.*

*— Spălări împărtășite! Inoii
Arginturile mari bolezătoare
Și inima călărilor (spuziți
De dreaptă ziua aceasta, suitoare.)*

*Ei vor săltă la drum cu Novalis
In Șvabii verzi țipate în castele
Să prade tremuratul plaiu de vis
Prielnic potrivirilor de stele.*

ION BARBU.

CÂNTEC

Prietenului Benudor.

*Cu sbateri de gene subțiri pe pupile,
Cu galbene creșteri de 'nalte tulipe,
Sonore surdine de griari pe alburi
Și vânturi pe lieduri de soare și larguri.*

*Un cântec cu imponderabile treceri de unde,
Cu albe preludii rotunde,
Cu umbra-migdală și între lentile
Depărtate a procesiunilor de copile.*

*Un cântec în care inima mea și inima ta
Ca o geană pe cealaltă s'o săruta
Și mâna mea pe mâna ta o să șadă
Ca o zăpadă pe zăpadă.*

*Un cântec să-l spunem cu-arginturi scăzute,
Cu aur în creștere pe leagăn de volute,
Cu glasuri pe focuri și scurte tășuri,
Cu lacrimi atâtea cât luminișuri.*

*Să trecem pe lângă sgura-i, aproape,
Și, totuși, arhanghelii plutind lângă pleoape
Să nici nu-i atingem afundu-i și iară
Să nici nu-i lăsăm pe lumină o sară.*

*Fiindu-i și leagănul, fiind și cântarea,
Fiindu-i și lacrima, cerul și sarea,
Grădina și ploaia vom fi — și liana;*

Și care e lacrima, care e geana?

CĂMIL BALTAZAR.

FAPT

*Rezumat acestei zi, solara cale
Trebuie să fi clădit un curcubeu
Ca un arc de 'nalt triumf și de cristale
Pentru ochii mari de tineri; poate! Eu*

*Stiu doar umbra care fără a se teme
De sub talpă mi-a scăpat ca un sobol
Și 'ntr'un cerc abstract de noapte și blesteme
M'a închis cu fapt spurcat și cu ocol.*

VLADIMIR STREINU.

URSUL ALB

Deși născut întâiu cu alți cinci frați, puilul de urs cu steluța neagră în frunte, era cel mai firav. Ursoaica îl linsese cu spaimă și dragoste, și în văgăuna dintre ghețari, în vreme ce puilul de urs începuse jocurile lor cu colții pentru o rădăcină sălcie de lichen sau o copită neagră de ren, melancolicul mamei, — cu ochii închiși, mai visa visul din care purcesese. Ursoaica lingându-l gema, iar puilul visa — uriașa lor neînțelegere pe coperișul trist de ghețari al pământului.

Când nopțile de neguri nestatornice din creștet au căzut pe cercul pământului, lunecând pe fiorduri în jos ca niște mătăsării de aur otrăvit, grota s'a luminat palid de zorile de zi care pe insulele Peary de-asupra Groenlandei, țin o jumătate de an. Stele s'au șters iar luceafărul boreal pe locul nemișcat s'a topit într'o spumă sângerie, ca un început de planetă.

Puilul de urs a deschis ochii și pe urmele mamei a lunecat pe ghețuri până la marginea mării. Frații au încercat să se joace cu el, dar n'au izbutit. Când a venit noaptea pentru altă jumătate de an și urșii s'au ascuns în vechiul bârlog adormind greu, puilul de urs s'a deșteptat de-abinelea, s'a ridicat dintre cele șase țafe ale mamei, a călcat pe grumajii ca niște covorașe ale fraților, și s'a oprit în deschizătura albastră a văgăunii.

Atunci a văzut el întâia oară lumea.

Ghețarii se profilau ca urși albi încremeniți în noapte, în fața urșilor albi, nemișcați, ridicați de partea cealaltă a mării. În cer sta tolănită o ursoaică neagră pătată cu stele albe și privind în jos cu un ochi mare clipind când roșu, când verde, când doi deodată, unul alături de celalt, de aur topit. La țarm, văzâitul apelor l-au chemat și-ar fi voit să se ducă în vârtej. Unde ar fi ajuns? Și a privit peste ape, amețit, înainte. Apoi cu capul în jos s'a înapoiat în bârlog.

În a doua primăvară ursul alb s'a jucat cu frații lui pe care-i rostogolea. A căzut între sloiuri de gheață de unde a eșit cu blana zdrelită. A înțeles că cele mai sigure jocuri nu se fac la înălțime — dar farmec numai la înălțime au. Frații cinci și mama după ei au scoborât și au trecut înnot spre geana fumurie a pădurilor Groenlandei; aci au dormit într'o peșteră mai caldă. Unde era tăcerea în care cântase doar vârtejul dintre ghețari? Urletul lupului flămând era urlat noaptea de toată pădurea pustie. Într'un zor de zi, cu cei patru frați ca'n joc a rupt'o de fugă, spre nord, spre insule. Ursoaica a rămas în bârlogul ei, privind uimită aceeaș goană a puilor pe urmele celui mai firav și mai nebun dintre ei.

În insule cădea seara, prelung. Frații s'au urcat pe ghețarul cel mare, unde s'au rostogolit și jucat de-atâtea ori, și au privit toți cinci răsăritul stelelor boreale. Stele se iveau pe rând ca niște lacrimi, din cine știe ce alte înălțimi pe înălțimea cerului și laolaltă, tremurând, așteptau și ele lacrima cea mare a stelei de miază-zi. Și îndemnat de ciudata lui nerăbdare, ursulețul cu steaua'n frunte a mai făcut doi pași, șovăitori, nesiguri, până la marginea ghețarului. El știa că steaua cerului dela cellalt capăt al pământului, se va ivi încet, ou mare de smarald, cu vre-o câte-va secunde mai curând — când ghețarul plesni în două. Cei patru rămaseră pe ghețarul de la țarm iar al cincilea, uluit de legănarea neașteptată și proptit în ciotul de coadă, ridică botul spre frați și aruncă răgușit un răcnet din răunchi. Să se arunce în apă, să 'nnoate înapoi acasă? Da... Dar steaua?... Și răcnetul al doilea fu mai puțin adevărat, deși trupul simțea ca o arsură că se rupe de-ai lui, poate pentru totdeauna. Ghețarul se clătină și răsucindu-se de două ori în jur, porni încet spre miază-zi, spre steaua verde, care trebuia să se ivească și spre care ur-

sul alb uitând deodată tot ce lăsase în urmă, își ridică uimit, nemișcat, fruntea cu moțul zbărlit.

A plutit astfel câteva zile și câteva nopți, ghețarul cu ursul alb în creasta lui albă, până a fost prins în curentul puternic care scaldă țărnișurile abrupte ale Groenlandei. De-acî înainte ursul alb și-a simțit viața în pericol. O spuză pe suflet, o nostalgie după întinderile sigure care nu se clineau și care până-n preajma apelor ascundeau rădăcini de licheni, grăsimi de foc și blânde, îl făceau să cante speriat în jur, să urle și să privească amețit la pârâiașele ce se scurgeau din văgăuna lui de gheață. Linile schimbătoare ca niște flacări, când albastre, când roșiatice ale pădurilor din zările Groenlandei, îl mângâiau că toată rătăcirea aceasta era închipuită și oricât ar pluti, tot sub cunoscutul cer al copilăriei lui va rămâne. Trebuia să vie noaptea ca foamea și teama lui dureros-contradictorie — de a se pierde și de a nu se pierde — să se topească: nouile priveliști îl uimeau și-l vrăjeau. Coastele continentului pieriră pe 'nctul. Ghețarul plutea în noapte cu o viteză parcă și mai mare, apele văjăiau mai puternic în jurul lui, iar stelele se iveau pe rând, stelele cele mari dintre cercul polar și tropical cancerului: Boarul, stînger și clătîndu-se melancolic; Dragonul răsucit; departe, pe zare, și cu una din stele, cea mai îndepărtată, pierdută în cellalt hemisfer, o Girafă lipsită de cap; Perseu palid, în plină Cale Lactee... Steaua de smarald, sora stelei polare de aur, desigur că se va ivi și ea, către care plutește, cu sufletul pe muchia săbiei de gheață, ursul alb cu ochii spre cer!

În zorii zilei tăia drumul dubasul unor pescari, porniți din capul Farfel, sfărclu tare al Groenlandei, Ghețarul, uriaș, a cuprins dubasul în întregime și cei doi canadieni, în piei de lup, tatăl și fiul, s'au pomenit îngroșați sub un munte de gheață căzut parcă din cer. Cu târnăcoape grele au început să spintece colțul de gheață care se înfipse în prora și care amenința să răstoarne scoica lor de lemn. Pe la amiază, după ce făcuseră jumătate treaba și se odihneau de partea cealaltă a dubasului în parte smuls din ghiara înghețată a Polului Nord, băiatul care îmbuca furios dintr'o pâine mînjită cu grăsimi, rămase cu gura căscată și cu bucata de pâine la mijlocul drumului, în dreptul nasului: Pe creasta de gheață, cea mai naltă, de părea mai aproape de cer decît de oceanul verde, un urs alb cu stea neagră în frunte, privea lacom la bucătura băiatului.

L'au momit și l'au dat jos. Ursul a lunecat spre oameni și a căzut într'o cergă plină de moruni pe care tatăl și fiul o întinseseră de capete. Ursul era blând. După ce s'a hrănit din belșug, a adormit, iar dubasul a tras la țarm unde a stat două săptămâni. Fiara urmă să fie ucisă de la o zi la alta pentru bunătatea blînei, dar pescarul bătrîn își dete la urmă seama că blîndețea ursului avea alt preț și mult mai mare decît a pielii lui jupuite. Plecară cu el în larg, așinând calea vapoarelor spre Europa și-l vîndură pe un transatlantic, care făcea cursa Montreal-Brest, unei trupe de varieteu, condusă de un actor înalt, chel și cu membre lungi ca de păianjen. În clasa a treia s'au putut strînge gologani numai prin înfățișarea ursului căruia i s'a pus între labele dinainte o tamburină, iar în cap be-reta bucătarului. În clasa întâi, ursul n'a putut fi productiv singur și atît de simplist. A avut însă un neapteleptat succes în mijlocul corului de patru negri care executau, fără alt instrument decît vocea lor, jazz-uri, shimy-uri ca din coarde și timpane. Ursul, de la o vreme care încet-încet a putut fi rînduită pe o anumită măsură, între cei patru coriști începea să urle atît de melancolic, încât juca rolul unui bas monstruos, cu modulații fantastice, pururi originale. Doi chinezi pleșuvi, cu cozi extraordinar de lungi, din care făceau coarde de sărit, de întins rufe, etc., îl învâțară să salte pe loc, întrebunțînd un bețișor foarte ușurător, care cădea când pe o labă, când pe alta, după sistemul variat al danțului, iar parchetul pe care ursul alb

lua lecții de dansuri moderne era cuptorul de porțelan de la bucătăria uriașă, foarte bine încins. Cîteva zile înainte de acostarea vasului la Brest, a avut loc „reprezentafia de adio“, Succesul ursului alb, corist și dansator, a fost uriaș. Pasagerii de clasa a treia se urcaseră pe fringhiile vasului, pe corzi, pe coperișul paserelei, până pe coșurile largi, fumegînde, ale vasului. Miss Hariton, fata senatorului agricol Hariton din Canada, a cerut părintelui cu stăruință să-i cumpere ursul alb; vrea să-l iubească, vrea să se preumbe cu el, atît de blînd și cu steaua lui moțată în frunte atît de nostimă, la Paris, pe Champs Elysées, ținîndu-l de o curelușă lîngă crinul svelt al fîpturei ei nostalgice. Și pentrucă șeful trupei, actorul chel, a refuzat orice tratative și orice sumă, din îndemnul corului de negri, Miss Hariton a plîns cu hohote în bațista de mătăasă iar mister Hariton, furios, a mîngâiat-o făgăduind, la întoarcerea în America, o campanie de exterminare totală a negrilor și în acelaș timp o campanie de captare a tuturor urșilor albi groenlandezi, cu stele'n frunte, atît de civilizați.

Timpul petrecut în Europa a fost destul de aspru pentru ursul alb. Dar el nu s'a mai gîndit niciodată la ghețurile imense, curate și atît de făcute, depe insulele Peary, de-a supra căreia scînteia boreal steaua lor etern crepusculară. Ursul alb știa că suferințele îi erau hărăzite de marele lui dor lăuntric, că fără dureri niciun mădular nu s'a mlădiat vreodată. Un instinct de-asupra tuturor umiljirilor îl încredința că destinul lui nu s'a încheiat, că țărnișul european, gălăgios și beat, cu mîrosul greu de săpun rînced și catran încins, nu era decît o etapă în marea lui călătorie prin peisagiile lumei, spre steaua de aur verde. După reprezentafia fără glorie prin cîteva orașe și țarguri ploioase din nordul Franței, trupa de varieteu se imbarcă din nou la Brest pentru Barcelona; dar pe drum făcură cunoștință cu regele Zanzibarului, înconjurat de un alai de negri buzați — diplomații regatului — care se întorceau din Londra unde făcuseră o vizită de curtoazie și o comandă de avioane. Regele Zanzibarului voi să cumpere toată trupa, dar cum chinezii în stăpînirea cărora se afla ursul alb se împotrivară galbeni de spaimă, fură numiți cu toții prin decret regal miniștri ai palatului cu leafă în aur și drept la pensie; iar noii miniștri inclusiv chinezii a căror felonie da de bănuț, își luară angajamentul ca din prima zi în care vor descinde în monarhia neagră să ia în căsătorie, fără murmur, cîteva din surorile, cumnatele sau fetele Majestății Sale.

Călătoria pe Marea Mediterană a fost un vis triumfal. Trupa a dat reprezentafia de gală, toate sub patronagiul și în beneficiul M. S. Regelui Zanzibarului, la Barcelona, la Malta, la Alexandria. În Marea Roșie vasul a acostat la Tokar. Regele Zanzibarului, întovărășit numai de primul ministru, care era în acelaș timp și masseurul regelui, un negru cu fesse hipertrofiate și de Leao-Ceu, cu ursul său alb, au făcut o vizită prelungită în Egiptul mijlociu, la muntele cu mormintele regilor egipteni. Aci au luat masa și Regele, în umbra muntelui s'a lăsat masat. Seara, în bătaia lunei de argint viu, ursul alb a șopăit și a urlat ritmic singur, între doi sfinxii, în fața bețișorului ridicat al lui Leao-Ceu. A doua zi dimineața tot grupul s'a fotografiat în fața muntelui sfînt, în două poziții: întâi, Regele călare pe ursul alb, și apoi ursul călare pe Rege.

Acostarea la Zanzibar a avut efectul dorit: toți negrii veniți întru întămpinarea Regelui, au rupt'o de fugă la vederea ursului alb, care mergea, danțînd și urlînd, în fruntea alaiului. Cu excepția ursului alb, care a petrecut cîteva ani la Curte, toată trupa a fost asasinată în al doilea an, din pricina prea marelui cantități de alimente pe care o consuma. Aeroplanele comandate au venit la timp, dar n'au folosit prea mult politici de expansiune colonială — se avea în vedere teritoriul Tanganika — din pricina că nu știau să zboare cu ele. Mai mult folos a adus turneul ursului alb,

și regele Zanzibarului, cu învoirea guvernului englez și-a stabilit reședința la Ugombe, cu ursul, pentru tot timpul dijmuirii cauciucului și a trestiei de zahăr.

Dar toate aceste înfașări ale vieții omenești au umplut de urât sufletul ursului. Indemnul sălbatec, bucuria de un farmec atât de îndrăzneț care-l împinsese pe creasta cea mai înaltă a ghețarului, s'a răsuicit din nou în inima lui și scoborând scările de bambu, trecu încet prin dosul kioscului regal unde Regele sforăia dimpreună cu masseurul negru, și plecă fără gând de întoarcere printre plantații. Străbătu înnot lacul Victoria, simțind că numai apele pot despărți un timp de altul, lăsă înapoi luncile sărace și lacurile uscate ale Ugandei și se pierdu în codrii nesfârșiți, care hotărnicesc răsăritul Congo-ului belgian.

Într-o scorbură de copac milenar, ursul alb după câteva zile de somn greu, deschise ochii mari și fu uimit de noua privești a lumii! Șerpi mari și pui de șerpi fugiseră din scorbura lui și acum, ridicați în cozi, îl priveau cu câte un ochi rotund și îi trimeteau tremurătoare raze de limbi roșii. O frunză lunguiață începu să se miște pe urechea dreaptă: ursul scutură capul și pe laba lui căzu o șopărlă. Cocoși sălbateci cu pene lungi și aduse ca iatagane de basm, când albastre când verzui, îi ameteau privirile și aceste lumini căraiau atât de răsunător că văzduhul în care se cuprindea pădurea, părea un uriaș clopot de cristal. Girafe repezi de picior se opreau în fața ursului alb din scorbură, stropind din nări, speriate, iar un ștruț a trecut scmeț, galopându-și încărcătura lui de evantalii.

Descumpănit, ursul alb se întreba: De la ce stele vor fi pornit, pe ghețari plutitori, aceste vietăți ciudate, jucăriile periculoase ale acestei lumi? Și cum de ajunsese, ca și el, în acest codru fără capăt? Cât de departe se găsea el, se găseau ele, de locui de unde plecase? Și încotro mergea el, încotro mergeau ele?

Dar toată filosofia lui de la ecuator pieri în marginea unei mlaștini, unde o leoaică îl așteptase proptită în ghiarele dinapoi. Urletul ursului și dansul lui provocat reflex, u-luică fiara care privi nedumerită... Ursul se cățăra în cel mai apropiat banan, unde dansă și urlă toată noaptea. Spre ziuă plouă cu atâta zgomot și violență că toate frunzele țipară ca animale rănite și ursul, ocolind mlaștina, se pierdu înapoi, în pădurea virgină.

Gând ciudat al Polului Nord, trimis la cellalt capăt al planetei, dorința a diamantului de miază-noapte să sărute prin acest urs alb, diamantul de miază-zi, gând rătăcit la brăul pământului iată-l, ud leoaică de ploaia ecuatorială, înnaintând în patru labe sub copaci ca tufişuri până'n cer, obosit, dezamăgit, neștiutor...

Cât mai e până la marea unde-l așteaptă, desigur, alt ghețar, să-l poarte mai departe, spre miază-zi?

Ii tăia drumul o cireadă de elefanți albi. Păreau niște urși uriași, cu trompe. El se ținu după ei. Poposi cu ei și noaptea se culcă lângă cel din coada turmei, un elefant bătrân, aproape orb, cu dinții lungi, lustruiți ca de lună. Merse apoi zile întregi și cireada se obicinu cu el. La o luptă cu hipopotami rămase în urmă și păzi cinci pui de elefanți, cât el de înalți. Când porniră mai departe, ursul alb merse cu elefanții din frunte. De la o vreme, doi elefanți mai mici se răslețiră de cireadă. Se iviră iar după câteva luni, între ei cu un pui de elefant. De-atunci ursul își găsi locul lui alături de mama puiului de elefant, iar elefantul tată trecu în fruntea cirezii.

Cine ar fi putut lămuri melancolia neagră care cuprinsese, nu mult după aceea, inima ursului de la pol? O nouă putere, un nou duh lăuntric îl chinuia și îi ardea măruntaele. Într-o noapte, ursul alb s'a ridicat de lângă puiul care sugea la sânul mamei lui uriașe, și ca îmbătat de o bucurie ciudată, începu să salte pe labele de dinapoi, în jurul cirezii, gemând ritmic unul din cântecele lui isterice și lubrice. Îl se părea că atâția ani, deși cu ochii deschiși, dormise totuși, că abea acum e treaz și viu, iar plecarea lui pe ghețarul plutitor fusese pentru această mare bucurie!...

A fost capturat cu toată cireada pe malul râului Luă, unde se adăpau fără știre, cuprinși într-o rețea de oțel, care s'a ridicat deodată ca din pământ. Negrii cu sulite de bambu

și bice lungi de piele de crocodil i-au mânăst astfel în rețea, până la Noul Anvers, privegheați de un alb calare, cu fața ocrotită de o pălărie colonială.

Elefanții au fost puși la muncă, iar ursul alb trimis Muzeului de Științe Naturale din Paris. Toată presa a publicat articole științifice cu privire la ursul alb cu o stea neagră în frunte, capturat la Ecuator în tovărășia unor elefanți albi. La Folies-Bergère s'a reprezentat o revistă: „L'ours blanc et l'ours noir“, iar un academician a citit o comunicare asupra elefanților albi de la Polul Nord degenerați în urși și a ursului alb de la Ecuator, o anticipație a primei forme a elefantului ecuatorial. Fotografia ursului a fost expusă pe Rue de la Paix, la toate vitrinele.

Astfel ajunse ursul alb în stăpânirea lui Miss Harriton. Nu s'a mai preumblat cu el pe Champs Elysées; ci bănuind suferințele lui — miss Harriton iubise și fusese înșelată — convertită la teosofie — căci unjcul fruct al iubirei se stinse în chiar pântecul mamei — și fiind sigură că ursul alb e reincărcarea străbunice sale, mîncată de eschimoși, fu cuprinsă deodată de o teană, de neînchipuit. Se imbarcă la Havre, descinse în baia Hudson și după zece zile de călătorie în săniile trase de câini, spre nord, dete drumul ursului în ținuturile înghețate ale Baffinului. Miss Harriton, la despărțire, plânse lacrimi amare în batista de mătase.

Rămas singur, ursul privi înapoi la sania care se depărta și când nu mai zări nimic se îndreptă spre țarmii strămtorei Dawis. Trecu în Groenlanda și în dreptul insulei Islanda, după câteva nopți palide de mers, se urcă într-o nouă dimineată pe unul din ghețari plutitori.

Căci el tot trebuie să ajungă la cerul cu steaua de miază-zi...

Mândru și solitar pe creasta ghețarului purtat de curentul Groenlandei, gânduri ciudate otrăviri de data aceasta bucuria de altădată: Unde e ghețarul de odinioară? Nu era mai înalt și mai semeț decât cel de-acum? Il vor prinde și pe acesta pescarii de morun? Unde e Leao-Ceu cu beșisorul unde corul de negri? Va mai plânge miss Harriton în batista de mătase? Va mai dansa el între sfinxi, în lumină de lună? Va mai iubi vre-un elefant?...

Și această nouă plutire, încărcată de reminiscențele unei vieți întregi, i se păru o parodie atât de crudă a propriului său destin, că ursul alb, rușinat și umilit, s'ar fi aruncat în mare, dacă nu l'ar fi reținut și acum iluzia — unde e năvitătea întâii dimineți? — a unei închipuite stele de smarald, axa de sud a planetei....

Și legănat, ursul alb care odinioară, cu moțul lui sbârilit negru în frunte, privise drept în cer depe creasta ghețarului să prindă întâiu întâia rază a stelei verzi — acum întins, cu capul culcat greu pe labele dinainte, cu ochii închiși, se lăsa dus spre un ideal pe care-l știa bine că nu există... Ghețarul cotind capul Farwel, sfărul peninsulei groenlandeze, nu s'a mai agățat de dubasul vre-unor pescari de morun, Aci curentul rece se pierde sub apă. Ghețarul, legănat, s'a învârtit în loc o noapte întreagă, iar în zorii zilei a fost mânăst de o adiere spre sud. Când a intrat în curentul Golf-stream care curge de la miază-zi, de-acurmeziș, spre coastele norvegiene, ghețarul fu gata să se răstoarne. Ursul alb a ridicat capul și privind în toate părțile a înțeles că plutește, iar spre Miază-noapte. Acasă!... Așa dar destinul adevărat tot acasă duce! Iși va regăsi frații care se jucau cu focile blânde, vor scormoni licheni, se vor încolți pentru o copită de ren, și vor privi iar o jumătate de an, între ghețari, lacrima cea mare de aur a stelei lor bune, steaua de-acasă!

Dar ursul alb n'avea de unde ști că toate întoarcerile sunt mincinoase. El a învățat și acest suprem adevăr al vieților în seara aceleiași zile când, sub nesăbuția lui speranță, ghețarul pe care plutea, se topea în undele calde ale curentului mexican.

Comandantul unui vas englez a privit amuzat depe puntea de comandă, printr'un ochean mic prins de un șnur în jurul gâtului, cum un urs alb agățat de creasta unui ghețar topit până la suprafața apelor, se lăsa încet în șuvoiul de spumă, el-însuși o spumă care se topește și se șterge în imensitatea oceanului.

POVESTE POSTUMA PENTRU EVA

I.

Deși nu te așteptam, totuși mi-era teamă să nu vii,
De aceia mi-am lăsat grea noapte peste ochi,
Să nu văd viperele inelate împletite în părul tău;
Măinile mi le-am adunat peste inimă
Ca de frica unui vis rău;
Dorințele le-am prăbușit sub grea lespede de tăcere,
Să nu mai alerge sglobiu înaintea pașilor tăi de fum;
Cu grije și în ascuns am ocolit știutul drum,
Prin care altă dată
Mi te strecurai cadență în suflet;
Muzica albastră a ochilor tăi prelungi
Am innecat-o fără milă în cerul cu safire târzii.

Mică și argintie Eva, deși te așteptam
Cu totul plecat peste marginea nopții și a vremii
La gândul prea lucid că n'ai să vii,
M'am destrămat în stele căzătoare, argintii.

II.

Ți-am auzit pașii de mătase cântând pe covor
Dar m'am prefăcut că n'aud;
Ți-am văzut umbra mâinilor plecându-se ca un destin
De-asupra ochilor mei
Și smulgându-i să-ți împodobesti
Măinile lungi de fildeș cu două safire noi,
Dar n'am prefăcut adormit;
Gura, ca o cupă de moarte și-a plecat marginile vii
Și pe nesimțite, viperă cu mii de limbi
A supt bătăile inimii mele cu rezonanțe de aur vechiu
Și te-am lăsat să crezi c'am murit.

Mică și șerpuitoare Eva
— Vis halucinat în oglinzi bolnave de o prea mare lu-
[mină —
De când am pierit pentru ceilalți oameni,
Sunt ca un cântec pustiu, sub un clopot uriaș ce vi-
[brează stingher,
Danțurile sufletului tău exaltat, pentru o altă stea,
[dintr'un alt cer.

III.

Urmele pașilor tăi pe nisip mă strigau;
Le-am strivit, fără să aud plânsul lor mic și chinuit.
Măinile tale fâlfâiau pe marginea mării, ca două ha-
[lucinate păsări albe;
Dar repede am ucis între pleoape această imagine a
[desperării.
Când am trecut pe lângă tine,
Trupul tău de catifea blândă și argintie a țipat de
[spaimă și bucurie;
Inșă inima mi-o țineam în mâini
Să nu auzi sărutul ei pentru tine.

Eva — pasărea mării —
Tu ești lăsată pe pământ ca să te întorci nour alb
[peste ape,
De aceia mă alung din mine cu pietre și cu lacrimi
De câte ori zâmbetul tău ceresc îl simt ivindu-se pe
[aproape.

IV.

Eva — eden argintiu în lumină verzuie —
șoaptă aburită de un fior prelungit,
insulă înflorită între albe mărgeanuri,
vis crescut pe triste limanuri
spre tine îndrept lucidul sărut.
Apleacă spre mine
corolele pline de viul polen.
În fina grădină a liniilor albe ce se îmbină,
șarpe blând și potolit,
cu capul greu pe sânii mici dar vii, voi ațipi.
SANDA MOVILA.

OVAL¹⁾

Inima duce 'n codru, sub piept, ca o caleașcă;
privire 'n desfrunzire pe-o gură ca pe un scrin;
pleoapa mea, de tine, se umple ca o ceașcă,
și-oprești în respirare, tălângile 'n declin.

Cuvintele cresc nalte, în seară, ca porumbul,
drumuri se 'ncrucșează, ca ochi pe-aceste bănci,
vânătoresc când luna 'n frunză-și sparge plumbul,
și plopi, ca o cireadă, se 'ncumetă cu lănci.

De-azi pasul meu te scrie cu vinele în cridă,
coapsele — ce corăbii — în aerul robust,
surâsul îți umbrește o buză ca firdă,
și liniștea, în ierburi, îți ajunge până 'n bust.

Trup cu-arături, cu 'ntoarceri, cu umăru 'n fântână,
și tâmpla încuiată; cântec topit în os,
pupila ce se 'nchide pe gleznă ca o mână,
sufletul tău în palme, izvor feruginos.

Plâns întrerupt în ceasul adânc ca o tăcere,
cu'n cer ce se dilată, prin toamna unde crești,
și linia dintre arbori, ne 'ntunecă, ne cere,
când frunțile sub noapte, se-ating ca două vești.
ILARIE VORONCA

IN LUXEMBURG

Parcuri uitate... miros de fânețe,
Vrejuri ascunse... roze răslețe,
Te-ai desprins neștiut, suflete alb,
Te-am pierdut, te-am pierdut, tinerețe!...

Un copil se jucă sub șipote reci,
Zumzetul verii era greu pe poteci,
În turnuri sunau ceasuri pribege...
Târâiau portocalii, tu nu vrei să pleci.

O! plânsetul roabei în fund de alei
Trâmbița serei prin ramuri de tei,
Adio, adio... albe regine...
Totul adoarme sub sgomot de chei.

MIHAI MOȘANDREI.

1) Din volumul *Colomba*, sub tipar.

INAINTE DE PROCES

Dacă domnul cu părul încăruntit pe tâmpile, domnul care venise să iscălească o declarație în odaia prefectului de poliție putea să răspundă subit oricărui curios și oricând, în ce zi primise țigarea de cihlimbar dela Leni și cu ce ocazie îi cumpărase și el umbreluța cu mâner de abanos sau pe cea cu învelitoare de dantelă, n'ar fi putut însă cu prețul oricărei efortări și oricât de meșteșugită să precizeze clipa când îi pătrunsese în minte ideea grozavă care nu îi dăduse pace până ce nu simțise grumazul slab ca pe un cotor de saladă fragedă sub degetele lui.

În anticamera prefecturii, plină de țărani, șoferi și câțiva comisari se revăzuse copil:

Era la Doljeni, pe malul Siretului. Un târgoveț scund, îndesat și cu picioarele strâmbe istorisea tatălui său, doctorul spitalului de acolo — în timp ce el, ascuns după un colț al mesii sugea dintr'o acadea roșie:

— Să vezi, boerule, Stanca s'o culcat aseară pe la sfințit după ce a strâns niscai grămezi de cepsoară din grădina care dă spre curtea lui Mânzatu ăl mic, că eu cu ăl deail-doilea...

— Cine e bolnav, dumneata sau nevasta dumitale, între-rupea bătrânul.

— De dimineață s'o sculat bine, ba încă, după ce o pus de mămăliguță s'o împiedecat de-un coș de trestie putredă care ni-l dăduse nași-sa cu împrumut...

— Și ce te doare? Pieptul, piciorul... mâna?...

De mult domnul cu părul cărunt pe tâmpile nu mai auzise nimic nici de Doljeni, nici de spital... tată-su murise. Nu știa nici el cum în odaia care duhnea a cojoc uns, plină de forfoteala a atâtor țărani gălăgioși, în fața unui tablou cu fotografii înșirate de comisari în uniforme, îi venise în gând: „târgovețul care istorisea boala“. Dar în locul omului scund, îndesat și cu picioarele strâmbe, era el, domnul cu părul alb pe tâmpile:

— Să vezi, tată, am întâlnit-o pentru întâia oară pe stradă. Se oprise în fața unei vitrine cu cravate bărbătești. Purta o pălărie mare și avea mănusa din aceeași piele peștriță ca încălțăminte...

Mi-a surâs... ea susținea mai târziu că nu... îmi surăsese, văzusem foarte bine că îmi surăsese... Pe urmă, câteva zile după aceea, am văzut-o la o prietenă a ei, o fată bătrână care o sărutase așa de încet și de umed, că simțisem nevoia să înghit... Dusesem batista la gură... îmi surăsese din nou, ca atunci la început...

„Ba încă s'o împiedecat într'un coș de trestie putredă...“ vocea târgovețului care istorisea boala se suprapunea vocii lui însăși.

Intocmai ca omul care venise la doctor, ar fi putut și el să spună gestul neînsemnat al lui Leni când piciorul ei mic se împiedeca în colțul unui covor întors, gestul de grație ciudată și curioasă închidere a pleoapelor când îl servea cu supă la masă, când își rezema capul pe spatele fotoliului, sau când întindea mâna deasupra unui șervet alb, fețișii care îi lustruiau unghiile în fiecare Vinere, la unsprezece, înaintea prânzului... și groaza... groaza cu care o așteptase într'o Miercuri seara cu ochii pe geam, cu samovarul, sforăind pe masă, iarna, într'o iarnă cumplită, când nămeții albi, mai înalți ca gardurile cele mai înalte, înghețase toate pisicile negre ale orașului... toate: ieșise a doua zi s'o plimbe cu sania și din fiecare grămadă albă străpungeau capetele înșepenite de hiene mici, picioarele, cozile ca o prevestire stranie, amară tăiată în mii de bucăți.

Dar clipa în care el hotărîse soarta lui Leni, în dragoste și în moarte, când îi simțise viața ca pe însuși destinul lui, clipa aceea nedumerită de început a fatalității care mânase pe târgoveț în sala doctorului și pe el în anticamera prefecturii, clipa aceea nu o putea prinde în amintirea lui la fel cu omul care nu putuse tălmăci momentul izbânzii micro-

bului din trupul lui sau al Stanchii, cu tot noianul de detalii povestite.

O răscruce tainică a destinelor, ca o răscruce de două râuri, cari neputându-și continua drumurile separate, și-ar strânge apele într'o singură abie: viața lui și a lui Leni.

Nu se certaseră mai niciodată. Înaintea zilei din urmă, o mângâiasse, o întrebase ce ar fi vrut, ce ar fi dorit, orice, numai să-i fi surâs, ca atunci, la început, pe stradă, în fața vitrinii cu cravate bărbătești.

Un om își pune nădejdea într'un copil: Într'o dimineață copilul moare. Un altul își încarcă avutul pe o corabie: Către asfințit, corabia naufragiază. O călugăriță iubește o icoană care plânge: Cu răsăritul lunii îndrăgostita descoperă complotul omenesc care îmbibă de apă buretele din dosul ochilor Sfintei Cecilia.

Așa domnul cu părul încăruntit pe tâmpile își curățase dorința de orice înveliș străin și își strânsese gândurile într'unul singur: surâsul nevastăii lui.

Dacă Leni nu mai surâdea, atunci el era omul care își pierdea averea, căruia îi murea copilul sau care în timpul unui răsărit de lună vedea pe Insuși Dumnezeu poruncindu-i să nu mai creadă în El.

Când bătea în ușa iatacului două ciocănituri ușoare, Leni îi răspundea cu vocea stinsă: intră. Înaintea să fi deschis ușa, aștepta câteva minute. Femeea se scula de la locul ei și îl primia în mijlocul odăii. Atunci îi cerceta fața, ca și cum surâsul ar fi putut să i se mute de pe buze, să se furișeze printre firele sprâncenelor, în vreun colț de frunte sau să se aștearnă neted pe umerii obrăjilor, pe lobul urechilor.

Câteodată intra brusc fără să vestească. S'ar fi putut ca revenind din prima spaimă, Leni să fi surâs de teama ei copilărească, n'ar fi fost o imposibilitate, era nervoasă, pipăitul de vată uscată sau puful de piersică necurățată o făceau să tremure.

Se speriasse cu adevărat când îl văzuse deodată lângă ea. Cu aerul lui de halucinat care-și căuta vedenia pe buzele ei. Dar rămăsese fără surâs când îi luase mâna pe care el i-o întinsese ca s'o liniștească și îl întrebuse de ce franze-larul întârzia regulat dimineața cu o jumătate de ceas, și de ce lăsase fereastra biroului deschisă și perdeaua netrasă ca să intre muștele în toată casa?

Vecinul din colțul străzii avea o fetiță de trei ani, care fusese bolnavă și avea picioarele aproape paralizate. Băe-țușul băcanului de alături, îi ținea de urât în fiecare după amiază, lângă căruțul de piele lucioasă neagră cu perne albe tivite cu dantele scumpe și panglici bogate trandafirii. Domnul cu părul cărunt pe tâmpile văzuse într'o zi printre zăbrelele gardului cum un pui roșcat de pisică, întindea și strângea laba cu ghiarele desfăcute, mai pentru prins, mai pentru pipăi'ul unei toltoase de jurnal, bine strânsă în sfoară, pe care tovarășul mic o juca dintr'un vârf de băț. În fața boeroaicii distrat și mulțumită. Un zarzavagiu se oprise din mers. Cu nasul turtit de grilaj își lăsase în voe pe un umăr balanța înflorită și dezzechilibrată. Birjarul spân care aștepta la poartă, întors pe capră, cu ochii la copii, desfășura deschis toate frânturile lui de dinți stricați... o femeie bătrână traversa strada ca să se apropie de ei...

Dacă Leni ar fi putut să-i vadă! Ce fel de suflet avea olteanul cu coșurile uitate, ce fel de suflet muscalul știrb, bătrâna care traversa, și el omul cu păr cărunt care se oprise pe trotuar ca să trăiască în sfera unei bucurii așa de naive?

De aceea, a doua zi au trecut amândoi pe acolo, cu toate că Leni ar fi vrut să cotească pe o stradă lateralnică.

Fetița era în căruț, lângă fetiță, șorțul verde, pisoiful undița.

Leni voia să treacă înainte. Bărbatul ei rămăsese în urmă să aprindă o țigară.

Atunci a așteptat, și-a întors capul și a privit: Bolnava avea o strungăreață și dinții — șir de solzi de păstrăvi. Pe gât trei cărlionți de scamă de mătase și mâinele — frunze argintii în aer.

— Haide, vii? Jar ți s'a stins chibritul? De ce te uiți așa la mine?

Odată un actor prost trebuia să strige din culise: „— Impăratul, vine Impăratul...“.

Domnul cu părul cărunt pe tâmpile își aducea aminte tonul fals care ascundea răsul idiot a celui ce anunța fără convingere pe împărat.

Leni n'ascundea nici un surâs sub întrebarea ei, dar glasul suna la fel cu al actorului:

— Haide vii?

În atmosfera care ar fi trebuit s'o câștige sincer, s'o prindă, sufletul ei cotia, se singulariza, se strângea ca puțoiul într'o pungă, pe un teren rezistent.

Dar trebuia s'o vadă surâzând pe Leni, erau atâtea alte mijloace de întrebunțat pe lume... trebuia s'o vadă surâzând...

Ar fi să-i spună, să-i ceară... s'o roage. Surâsul în el însuși, fără reflex sufletesc, nu-l interesa. Deformarea elastică a buzelor, a feții trebuia să fie imaginea unui gest nesubstanțial. Imaterialul lui Leni trebuia să suradă și buzele să se bucure numai.

Ii făcea daruri multe. Bijuteriile o atrăgeau. După logodnă dormise sub căpătâi, cu o brățară destul de ieftină, de argint, pe care o primise cu o zi înainte. Cu toate că foarte scump, mai scump de cât ar fi îngăduit mijloacele, un păianjen cu abdomenul de smaragd și picioarele de platină diamantată îi fu agățat între sâni, pe blaza albă.

— Nu-mi mulțumi, Leni..., unde vrei să mergem? Ce vrei să-ți mai cumpăr?...

Domnul cu părul din ce în ce mai cărunt pe tâmpile, gândia cu ochii pe buzele nevastii lui că nu era apă pe care s'o fi văzut fără început de undă, că în jurul lui, peste tot, științific sau vulgarizat, de câțva timp se vorbea numai de misterul undelor eterice.

Cui putea trimite Leni din vibrația sufletului ei, dacă pentru el, buzele iubitei lui nu puteau realiza un post de receptivitate mai calm, mai perfecționat ca instalația nouă radiofonică a preotului Zamfir, care îl plectisea cu invitațiile în fiecare seară la concertele din Neapole sau Breslau, în tovărășia băiatului cel mare, locotenentul cu uniformă mereu nouă și mereu parfumată?

Trebuia să suradă Leni, alt-fel orice, în afară de asta, nu însemna nimic... Trebuia să suradă... nu știa nici el cum, ...dar trebuia... și nu știa cum într'o seară, deodată, în muntea lui se amestecaseră toate... Popa Zamfir... concertele din lumea întreagă, întunerecul și lumina topite ca înainte de facerea lumii, ... o secerătoare uriașă care îi hura în cap, un păianjen verde care îi umbla pe ceafă și un olog care i se cățara pe trup cum sue copiii sdravenți dealungul arborilor înalți...

Era sănătos, dar nu mai vedea limpede cu toate că nu adormise încă.

A strâns-o pe Leni lângă el. Avea trupul cald, prietenos. Patul lat, ca pentru odăile mari de modă provincială rămăsese neatins pe mai bine de o jumătate. Se ascunsese poate surâsul în carnea ei sau a lui, în miezul muschilor sub cuta sânelui, era așa de mică, Domnul cu părul cărunt, o cuprindea toată cu un braț pe după umeri, cu altul pe după glesnele picioarelor, înțepenite, neștrânse.

Simția că Leni era a lui ca lampa cu abajurul verde din ungherul stâng al salonului, ca scrinul bunichii, care îi rămăsese moștenire, ca via cu cireșii înfloriți de pe dealurile Prahovei, era a lui și totuși ceva scapă cum scapă începutul isvorului pe dedesubtul pământului.

Atunci rămăsese cu ceafa lipită de perne cu ochii rânjiți, cu dinții sticloși cu gândul la cei cari scormonesc pământul ca să scoată aurul, la cei cari strâng ugerul ca să tâșnească laptele.

După miezul nopții, târziu, când și-a încheștat mâinele, ceva a pocnit în șir ca cincă flori de stânjeniei pe care i-ar fi rupt pe rând, de pe un cotor înalt....

Crimă cu premeditare... auzise ca în vis vorbele astea, mereu spuse, mereu repetate...

Crimă cu premeditare... Ce-ar fi putut să mărturisească domnul cu părul alb pe tâmpile, ce-ar fi putut să jure înaintea lui Christos?

În anticamera prefecturii plină cu țărani, șoferi și câțiva comisari văzuse în încălceala minții lui pe „târgovețul care istorisea boala“ doctorului din spitalul de la Doljeni și mai târziu singur, în celulă simțise gâlgând în el răscrucea celor două râuri cari neputându-și continua drumurile separat, își strânseseră apele într'o singură albie: viața lui și surâsul iubitei.

TICU ARCHIP

POCAINȚA

Domnul Romeo Popescu iubiă pe domnișoara Jeny Ionescu. Jeny nu iubiă însă pe Romeo, fiindcă eră bătrân. Dar părinții, frații, verii și nepoții deoparte, prietenii și cunoșcuiții de cealaltă, i-au demonstrat, că timpurile sunt grele, și că domnul Popescu eră nu numai în vârstă, ci și inspector general. Neputând face o căsătorie de 'nclinare, domnișoara Ionescu s'a 'nclinat în fața destinului și a unui domn cu burtă grav înscrisă în curcubeu și-a zis „da“ luându-și adio, nu fără să ofteze, de la prinții care îi populasera închipuirile de pension. Ca să-și lege zilele în neștire, e înadevăr destul ca o fată să spue o vorbă, pe cea mai scurtă dintre toate, de teamă, s'a gândit poate legiuitorul, să nu-și ia seama, dac'ar avea mai multe de rostite.

Ca orice om în vârstă, Popescu adoră pe Jeny. O culcă sărutând-o pe frunte, o trezeă cu vorbe dulci de doică, îi servia la pat cafeaua, îi sărută mâna la plecare; iar la dejun îi aducea delicatose pe cari i-le băgă în gură, după ce o puneă mai întâiu să 'nchidă ochii.

Jeny se lăsă alintată. Menajul părea unit. Părinții nu mai puteau de bucurie că fata nimerise bine. Invidioșii făceau complimente cu gura pungă, și când îi vedeau trecând la braț pe stradă, ea cu ochii mari, el rotund ca luna ce se

ivia de sub pălăria tare, vecinii se mirau de norocul lui,

Cu toate acestea, un spirit fin ar fi observat că dela o vreme Popescu nu mai eră acelaș. Îngrijorarea îi pișcă inima. Răsărind ca un semn de întrebare, viitorul îi întunecă prezentul. Romeo isprăvisese abia luna de miere, satisfăcut, dacă nu satisfăcător, și se gândia deja la o retragere onorabilă. Simția că se îngrașă. Îi tremurau picioarele și suflă greu. Îngrijorat, hotărî să rărească demonstrațiile conjugale, iar pentruca să nu se bage de seamă, recurse la o stratagemă, indesi inspecțiile. Plecă însă la fiecare dată chinuit de gelozie, urmărit de răsul lui Jenny, care eșia provocătoare, tunsă bătește, să-l petreacă pân 'la poartă, naivă și pudică ferindu-și sâni-i albi de ochii trecătorilor.

Popescu nu eră prost. Bărbatul care pleacă se expune, gândia el. Nevasta lui n'avea de lucru. Lipsa de ocupație aduce plectiseală și când o femeie tânără se plectisește, e coaptă pentru aduiter. La această idee se 'ndreaptă spre biuro, scoase din sertar revolverul și-l strecură cu ochii încruntați în buzunar. Diplomat, se feriă însă ca de foc să-și arate gelozia: căci dacă gelozia amantului încântă, a soțului bătrân este ridiculă și neputincioasă. Săriă dintr'un tren

intr'altul ducând cu dânsul cămașa de noapte și presimțiri rele.

Dar într'o zi veni radios acasă, aducând primele cireși. Mâncă cu poftă, tachină nevasta, care cedă uluită de surpriză și sfârși prin a-i spune vestea cea mare. Ministerul îi pusese la dispoziție un „Cadillac”. Avea, înfine, automobil. Efectul se văzu imediat, Jenny îl sărută din toată inima, cu toate că așa cum stă, congestionat la față, istovit de sforsări pe marginea patului, nu eră deloc seducător. Jenny era transportată: dece, n'ar fi putut spune. Cine știe, chiar în momentele de cea mai sinceră expansiune, ce gânduri ascunse zac în substratul conștiinței unei femei?

Intrară din nou în luna de miere. Popescu făcū nebunii: o îmbracă din cap până'n picioare. Cu șapcă de turist și haină de cauciuc, Jenny cu ochii ei mirați, părea un băețel de ceară, din ușa unei prăvălii cu haine gata. Erau toată ziua pe drumuri. Desigur și el și Jenny se mai plimbaseră cu automobilul, dar niciodată cu atâta plăcere. Vedeau par'că soarele și pomii pentru 'ntăia oară. Plecau voioși, reținut și el, vrăjit de nebunia acestei femei tinere, cutreerând în lung și'n lat Moldova. Făceau curse mari. Lacomii de spațiu luau ciaiul la Tecuci și cinau la Piatra-Neamț, unde serile sunt reci, oamenii primitivi și nevestele gospodine. Popescu eră econom din fire. Slujbaș vechiu știa să inspecteze, fără cheltuială. Mâncă și dormia pe la dascăli în paturi întinse cu cearceafuri aspre ce miroseau a sulfina, la casele unde vedeă lubidragi urcându-se portocalii pe strașină, rațe legănându-se prin curte, și vacă prionită'n livadă.

În ziua de sfinții Impărați Constantin și Elena erau oaspeții învățătroului din Crăcăoani, sat vecin cu mănăstirea Horaița sălășluită 'n munții Neamțului. Dascălul, flăcău nătăntol, cu mustața mijindă, cioplit în cremene, parguit ca un măr domnesc, serviă sfios, ca o fată mare, vin rubiniu răcit în cofăelul cu apă de șipot. Masa eră pusă sub nucul din fața casei. Prin fereastra deschisă gramofonul, învățit din când în când de domnul Popescu invita lelița, să cu-leagă fragi.

Mâncaseră bine: pui fripți presărați cu mălaiu la jar de carpen, caș dulce și făguri de miere. Grădina eră parfumată, și vinul delicios.

— Asta-i un nectar, exclamă transportat Popescu.

— La lichiduri se zice hectolitru, insinuă roșindu-se învățătroul, regretând imediat, bănuind după răsul inspectorului ce numai conțenia, c'a spus o prostie.

Rădeau de el, dar îl priviau cu simpatie. Popescu, pentru aerul său supus și prostănac, iar Jenny indulgentă privindu-l cum știe femeile să privească fără să se uite, îi admira cămașa cu rături de horangic, brațele-i vânjoase și ochii verzi ca alunele crude.

— Hai să plecăm, zise dela o vreme Popescu.

— Du-te tu, eu nu merg... Mă simt obosită.

— Ce-ai să faci singură?

— O să stau de vorbă cu mama Floarea.

Mama Floarea, cum îi zicea Jenny, eră bunica flăcăului, femeie cărunță și îndesată, cu fața rumenă, îmbrobodită cu maramă galbenă.

— Vin mai ghini și te hodinește, o invită ea bucuroasă, că-i răcoare și ți-oiu lăsă geamurile deschise.

Popescu nu făcū nici o obiecțiune. Doriă chiar, să rămână singur. Plimbările cari la început îl încântaseră deveniau obositoare. Simția că Jenny se plictisește lângă dânsul. Trebuia să-i țină de urât. De felul lui nu eră vorbăreț. Sforsările pe cari le făcea dădeau rezultate slabe. Spunea prostii, pe cari Jenny le ascultă cu gândul aiurea și dacă n'ai nici o încredere în femeia care vorbește mult, Popescu știa din experiența unei vieți furtunoase că te poți aștepta la orice dela o femeie care tace.

Ieși cu învățătroul, care-l petrecu cu stângăcie până la mașină. Il lăsă în urma lui fără nici o bănuială.

— Ce papă-lapte... Dece n'am eu tinerețea lui, se gândi el căzând greu pe pernele automobilului.

— Când te'ntorci? îl întrebă nevastă-sa din pragul casei.

— Diseară la masă.

— Să vii că mi-i frică, zise ea prefăcută. Să nu mă lași aici.

— Vin, se poate... Culcă-te. La revedere.

— Să-mi aduci vișine.

— Da vișine avem noi destule, răspuse flăcăul închizând poarta, la numai să vezi mata... E livada plină.

Popescu se depărtă cu vitesă mică pe șoseaua îngustă, care șerpuiă albă și bătătorită pe la poalele munților, cu poduri aruncate peste prăpăstii ce îl înfiorau, străjuite de cireși sălbatici cu trunchiuri arginți și de nuci uriași. Sorbă aerul cu poftă și se lăsă în voia soarelui; căci domnul Romeo Popescu, inspector general la instrucție ținea la viață. Meticulos și calculat în toate, mâncase în tinerețe cumpătat, la ore regulate și nu pierduse nopțile. Acum, decând aveă automobilul își schimbase viața cu totul. Dormiă puțin, și 'nghiția bucate reci, la 'ntâmplare. Pe de altă parte aerul tare, nevasta tânără, în fine simția din ce în ce mai mult, că trebuie, cum îl sfătuisse și doctorul, să fie mai rezonabil, să reducă femeia, printre celelalte ocupațiuni, la o proporție înțeleaptă. Altfel, îl avertiză doctorul își va pompa viața ca pe un mazagran. Recomandațiune inutilă. Popescu, care adorase atât de mult femeia, se urcă acum în patul conjugat cuprins de panica pacientului care se-asează pe scaun la dentist. Ajunsesse, reflectând astfel, la jumătatea drumului ce-l despărția de satul Ghindăoani, ținta călătoriei sale, când o pocnitură grozavă îl trezi din somnolența care-l biruise, ca să constate c'a plesnit cauciucul, că începuse să plouă și că trebuie s'o ia repede la picior, dacă voia să se'napoeze pe'nserate, căci șoferul nu luase roată de schimb. În pădure nu se încumetă să se adăpostească și prin apropiere nu eră nici o colibă. Popescu eră evlavios: porni înapoi, cu cruce-ajută. Pe drum se 'ntâlni cu starețul mănăstirii Horaița, curiosul călugăr Dorofteiu, și'mpreună lăsând mașina și șoferul în paza domnului, punând frica în tovărășie, se'ndreptară spre Crăcăoani. Ploua, o ploaie repede, cu stropi mari ce crăpau frunzele împrăștiind parfum pătrunzător de nuc, cădea neconștient cu vânt ce răscolia brazii, cu fulgere și trăsnete, ce-i orbiau și-i înebuniau de spaimă.

Intr'un târziu ajunseră. Pe dibuite, Popescu, încărcat de de noroiu, ud pân'la piele, se apropiă satisfăcut ca eroul ce așteaptă răsplata vitejiei sale, de casa învățătroului. Deschise ușa binisor. După el intră și starețul, rămas puțin în urmă să stoarcă poalele anterului. Odaia eră slab luminată de o candelă ce ardea deasupra icoanelor ce reprezentau pe Maica Domnului și pe țarul tuturor rușilor. În patul cu vraf de scoarțe așezate pe șipetul dela căpătăiu, întinși pe o sarică sură, dormiau duși, obosiți, furați de somn, Jenny și Negruș învățătroul dela Crăcăoani. El pe-o coastă, cu pumnii închiși ca un copil, ea cu fața 'n sus, cu sânii goi, și cu gura 'ntredeschisă de fericiri nebănuite.

— Mizerabili!... Priviți-i, oameni buni!...

— Păi ce căutăm aici?

— Cum ce căutăm? e nevasta mea, părinte, mai puțin să zică Popescu, și căzu, moale, ca un sac umplut cu lână, în brațele călugărului.

— Sculați, strigă înspăimântat, crezându-l mort, starețul Dorofteiu. Temeți-vă de mânia celui a-tot-puternic. Orice nelegiuire v'apropie de ceasul din urmă și de împărăția diavolului... Sculați și vă pocăiți.

Barba albă, ochii ce scăpărau și vocea puternică a călugărului, îngrozî amantii, surprinși în puterea somnului. Negruș se făcū nevăzut. Jenny, nespuse de frumoasă, căzu în genunchi

— „Am greșit”, se rugă ea frângându-și mâinele. „Iertați-mă... Învață-mă părinte, cum să mă curăț.

— Nu se mai poate, se vaită Popescu, revenit la viață, uitând că poartă revolver.

— Nu zi așa, fiule. Păcatele sunt încercările lui Dum-

nezeu. Iart-o, și Magdalena a fost păcătoasă,, dar a suferit și s'a pocăit.

— Primește orice pedeapsă. Sunt vinovată. Mi-a fost frică. Iartă-mă... Fulgeră așa de rău...

— Iart-o, maică.

— Dumneata ești, mamă Floarea?

— Eu părinte. Dă-li-i ci li-i da și mântuieți căs tineri și-i păcat.

Călugărul rămase o clipă gânditor, apoi despărțindu-și barba'n două, întrebă aspru: „Ai mazăre?“.

— Am.

— Adu-mi un pumn de mazăre... Ai să faci o suță de mătâni și-ai să 'mprăștii sub cearceaf mazărea care-o aduce mama Floarea. Să te svârcolești în usturime și dureri pân'la ziuă, în patul de rușine, în care ai călcat poruncile Domnului. Și de te-i pocăi cu adevărat, Dumnezeu te va iertă.

— Nu plânge, îi șopti mama Floarea mai târziu împrăștiind, sub cearceaf,, boabele de mazăre, după cum hotărâse starețul Dorofteiu, le oprisem pentru băiat, n'are să-ți fie nimic, că le-am adus hierte.

GH. BRAESCU

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

VIII

D-na H. P. B. este o creatoare de viață, acesta este atributul cel mai însemnat al talentului său. Fenomenul, în orice literatură, e atât de rar și atât de prețios încât sunt interesante de explicat procedeele tehnice cari au fost întrebuintate pentru un astfel de rezultat. Pentru fixarea imediată și sigură a personagiilor, s'a utilizat epitetul homeric. Prin repetarea lui vecinică, recunoaștem și diferentiem. Lică e „Trubadurul“, Lina e „bună“ (și ne deprindem într'atât cu epitetul Linei, încât nu ne mai dăm seama că, în definitiv, bunătatea ei este destul de problematică, că merge numai în spre anumiți privilegiați și că, față de Sia de pildă, a avut un aspect incalificabil); Nory e „feministă“. Personagiile reduse astfel la ultima lor semnificație, au contururi precise fără ca circonferința să fie prea mare: sunt deci ușor de sesizat. În câteva cuvinte se poate spune esențialul despre oricare dintre ei. Fizicul lor corespunzând perfect construcției sentimentale, nu vom avea timpul nici unei nedumeriri. Lică este subțirel, sprinten, cu mustăcioară și cu bastonaș, ceia ce se potrivește temperamentului lui de erou de mahala plin de toane. Elena cu înfățișarea calmă, profilul grec are gustul proporției. Ada e „țigancă păroasă“ ceia ce corespunde gusturilor ei pentru noblețe și în acelaș timp, sensualității de rânduș. Sia e mare și greoaie după cum și mintea ei e înceată. Gemenii sunt la fel ca fizic și ca apucături. Cu toții au câteva apucături caracteristice pe cari le fac fără încetare: Lică fluera, Lina își umflă gusa. După ce s'au înțepenit în mintea noastră sub o formă anumită, cu toții, în orice situații, se comportă la fel. Nu simțim nevoia să-i facem extensibili, mărindu-le silueta. Nu primim înfățișări noi cari să nu se potrivească cu ceia ce știam de mai înainte despre ei. „Concertul“ nu-i transformă întru nimic. (Ne gândim la formulele lor și nu la situațiile noi la cari sunt siliți să ia parte). Nu vom avea, deci, surpriza avarului care devine îndrăgostit. După cincizeci de pagini, ne orientăm perfect prin lumea aceasta nouă; continuarea nu va fi decât o repetiție vecinică, necesară pentru reliefare și nu pentru contur. (Prin repetiție au creat viața toți marii romancieri). Deoarece personagiile d-nei H. P. B. sunt ușor de sesizat, nu trebuie să credem, pentru aceia, că ar fi de puțin preț.

Sia, destul de comună prin greutatea ei complectă, devine rară prin dragostea ei instinctivă pentru Lică, dragoste care o face vicleană, și uneori sprintenă. Mica Lé și Gemenii sunt iarăși apariții bizare și sugestive, și care ne arată imaginația rafinată cu care ne-a învățat Baudelaire.

Dl. Aderca, după ce constată admirativ viața eroilor d-nei H. P. B., adaugă, apoi, că totuși, n'au fost creați obiectiv; că, de pildă, o dovadă de coarda sentimentală pe care o arată autoarea față de ei ar fi că sunt complect antipatici sau simpatici. Nedând mai multe lămuriri, dl. Aderca pornind din intuiție și nu din raționament, se contrazice pentru cititor. Intr'adevăr, pare imposibil să crezi viața adevărată prin procedee subiective. Și totuși, cu oarecari lămuriri complementare, se poate arăta că dl. Aderca nu e cu totul ne-

drept. Natura subiectivă a temperamentului d-nei H. P. B., nu putea să se prefacă total. Este, mai întâi, acea Mini care apare, e drept puțin, și în *Concert*. Apoi sunt Elena și Marcian, înzestrați cu toate virtuțile, de o valoare mai mult decât îndoelnică. (În „*Fecioarele despletite*“ nu se putea bănui simpatia autoarei pentru Elena). Prezența scriitoarei se mai simte prin stilul colorat, împodobit cu imagini, cu fraze poetice, cu perioade, cu exclamări, de transpunerea gândurilor intime ale eroilor, — și un roman obiectiv presupune un stil mat. Dar față de Lică, de Lia, de Maxențiu, de Elena din „*Fecioarele despletite*“, nu se vede deloc simpatia sau antipatia autoarei. Și ce e mai surprinzător, nu sunt caractere extreme, cu tot gustul de odinioară pentru caracterizările extreme: „superb“. Rim, de pildă, cu tot egoismul lui și cu planurile lui perverse, este atunci când are bune dispoziții, amuzant și în orice caz, un bun prilej de reflexii pentru vorbărețea Nory. Numai în felul acesta, toate personagiile au căpătat acea viață pe care dl. Aderca, de-altfel, le-o recunoaște frenetic.

IX

N'am voit până acum, să studiem în parte fiecare din producțiile literare ale d-nei H. P. B. Am voit numai să conturăm caracteristica generală a scriitoarei. Am arătat cum din această caracteristică se desprind două fațete de o egală întindere dar nu și de o egală valoare; că talentul d-nei H. P. B. pornit dela lirism a înaintat tot mai mult — din fericire — înspre obiectivare. Numai cu această țintă am întârziat asupra unor volume. Putem acum să facem distribuția de elogii sau paranteze asupra fiecărei producții.

Don Juan nu trebuie luat drept un imn de dragoste pe care titlul l-ar pretinde și temperamentul Bianței l-ar putea satisface. O curiozitate pentru o autoare căreia nu-i displac extremele, aici nu avem nimic extrem, cu toate că motivația s'ar fi putut face ușor. Nu vom avea intensitate, ci numai grație. Intr'o Spanje arbitrară, în care numai smochinii sunt autentici, în care se exclamă italienește și se reflectează la marginea mării „negre“, într'un timp în care telefonul era inventat, frazele poetice se succed fluide, armonioase, cu pres-tigiul sunetelor cari plac, fără să aibă un conținut intelectual. (Primul capitol, de pildă, e numai o serie de motive poetice, nelegate între ele, uneori chiar contrazicându-se — și totuși minunate prin muzica lor. Un ușor spleen, un început de sensualitate, puțin humor și mai cu seamă imagini scânteietoare și prelungi dau o oarecare consistență acestui crâmpel al râului care curge continuu pe un plan neted, șopotitor, argintiu, cu cele două capete pierdute în vag. Petale parfumate și identice, strânse la un loc fără tulpină, pe care le poți amesteca în voce fără să le tulburi parfumul. Manuela de mai târziu, aici miniaturală, fără nimic strident, totuși se poate recunoaște: o ușoară prețiozitate (mâna, mâna mea...) mică teorii (Eu simt, deci exist), o oarecare voluptate în a-și cerceta corpul și vestmintele. Oricum, fără aspirații mari, cu oarecari prisosințe, *Don Juan* va rămâne o minunăție

melodie, inofensivă așa cum e rostul unei melodii, și deci cu atât mai prețioasă.

Pe cine a iubit Alisia are o valoare rară. Intr'o atmosferă de mister ce învăluie totul dela titlu și până la ultimele rânduri, de poezie molcomă în preajma pomilor, a florilor și a cerului, Alisia apare și d'spare purtată de doruri și necazuri aprige. (Doar la mijloc unele teorii care complică inutil simplitatea povestirii). În deosebi minunat este tonul familiar, vioi, puțin popular (proverbe, imagini câmpenești, vocabular) de o puritate complectă, făcută să descumpănească pe acei cari protestează împotriva stilului autoarei, fără distincții. Ca și în Don Juan, nu vom avea laturi precise la cele două capete (în felul teoriilor interesante și a exemplificărilor mai puțin reușite ale lui Gide). Ultima vorbă va vibra încă mult timp dureros și fără rezoluție: pe cine a iubit Alisia?

E, desigur, una dintre cele mai isbutite și mai surprinzătoare producții ale autoarei. Stilul fără de vină ne convinge cât de greșit a fost judecată de contemporanii rămași încă cu gusturile și jeluirile bardului Konaki.

X

Ape adânci încearcă adânciri sufletești. Cele câteva nuvele mici sunt numai undiri poetice asupra unei teme puse. *Dorința* este un scurt circuit patriotic (vizibil la autoare în gustul Ginei de a se îmbrăca după moda jupânițelor noastre de odinioară, și mai ales în *Balaurul*). *Marea* este o trecere dela *Don Juan* înspre *Femea în fața oglinzii*. Dela *Don Juan* a rămas o oarecare fluiditate, o oarecare importanță a frazei numai din punctul de vedere muzical. Din Manuela avem o similară a ei — aceea care trimite scrisorile — și care, în preajma apei albastre, găsește prilejul să ne spue — psalomie cunoscută — că e strejnă între oameni și fericită singură, că iluziile o împresoară fără încetare. Apoi, la fel, melancolie fără țel, gusturi romantice, expansiuni lirice, senzații, uneori spirit, acumulare de epitete abstracte, mister ușor, încercări de filosofare, și câte un paradox inofensiv. În genere, o atmosferă destul de puțin adâncită și, poate, falsă. Ultima nuvelă — *Femei între ele* — este reprezentativă pentru talentul autoarei. Negreșit, exclamațiile și frazele prețioase nu sunt înlăturate cu desăvârșire. Dar avem la un loc patru persoane distincte — punct de plecare pentru producțiile viitoare: Mamina, minunata bunicuță, d-na Ledru văduva, domnișoara Mary încercând o țigară imaginară (o Nory în miniatură) și autoarea (care de data asta vorbește la persoana întâia și lasă să i se spue concret: romancieră). Și toți aceștia, deosebiți, la un loc reușesc să facă o atmosferă fără de nici o nuanță stridentă, în cari povestirile se împletesc melodice, cu un timbru de monotonie voită, și în care reveria își face loc, ușoară și neprecisă. Atmosfera *Femeilor între ele* e complect feminină, de unde băiatul care vine să cheme pe Mary la tenis e aruncat înapoi ca o minge cu o rachetă invizibilă: muzică primitivă în care desaccordul savant n'are rost.

Nuvelele din ciclul „Romanța Provincială” aduc, indiferent de valoarea lor felurită, o amplificare a mijloacelor artistice. *Scafordria*, în cadre artificiale, are câteva momente puternice. *Stigmatul* demonstrează observație. În *Vecinătate*, Manuela vibrează încă. *Romanța provincială* cu semnificație modestă, a dat, presumțios, numele întregului volum. *Cucoana Ileana*, portret desăvârșit, prevede o controversă literară: diferența dintre personajele lucrate de autoare după exemple și cele după imaginație. Vor trebui valorificări deosebite. *Sânge* (și cu variațiunea mai umilă: *Fetița*), una din cele mai bune nuvele a d-nei H. P.-B., caută să ne dea atmosfera în care crește un copil cuminte și momentul primei lui înțelegeri. Personajele puține de prin prejur au forme consistente. *Film de tramvai*, indiferent de spațiul restrâns, ar putea fi numit o capodoperă, dacă termenul n'ar fi așa de compromis la noi. Aici, arta savantă a autoarei a ajuns la stăpânirea tuturor mijloacelor: minuția (dar fără detalii

inutile) ajunsă la virtuozitate în care e încrustat șiragul nestimat al imaginilor.

Femea în fața oglinzii în care subiectivismul e întrebuintat integral, primește toate desaprobările pe care, la d-na H. P. B. această formulă le comportă. Căpătăm aci o convingere: cu toate cuvintele grandilocvente, romantismul doamnei H. P.-H. e destul de atenuat (starea sufletească nu are unele trăsături similare cu a d-nei Elena Farago?). Desigur, puterea de analiză cu care Manuela se urmărește nu suferă comparație cu modelele franceze (de unde autoarea se inspiră adesea). Pentru literatura română însă, care a urmărit mai mult expresia plastică decât adâncirea sufletească, întârzierea îndelungă a variațiunilor sentimentale în preajma unui schelet așa de firav, este totuși o virtuozitate.

Cu *Balaurul* și *Bătrânul* ne-am ocupat prea de aproape odinioară ca să mai întârziem acum.

XI.

Ultimele două romane vor putea fi bine valorificate numai după terminarea întregului ciclu. Până acum nu se pot face decât puține afirmațiuni. Autoarea fiind în căutarea mijloacelor, „*Concertul*” e mai bine alcătuit. Totuși cadrul „*Fecioarelor*” e mai bine ales: desagregarea menajului Hallipa. Scheletul *Concertului* e mai firav și destul de convențional: un concert la Elena Drăgănescu. Intrucât de pildă, se leagă perversitățile lui Rin cu acest concert — va trebui să cânte din flaut — rămâne discutabil. Romanele d-nei H. P. B. nu sunt numai construcții de viață, dar și studii psihologice. O psihologie rară însă, oarecum artificială, care nu produce mai puține ravagii. Temele esențiale sunt: transformările amoroasei Lenora; chinul și, în același timp orgoliul prințului Maxențiu de a se ști bolnav iremediabil și curiozitatea de a se studia; evoluția bunătaței Linei. Psihologie specială fără explicații precise, o aplicație românească a teoriilor lui Freud. Riscurile sunt inerente acestor teorii: impresie de arbitrar, cu atât mai accentuat când analiza nu e personală (ca deseori, în romanele lui Proust), ci făcută asupra unor persoane imaginate.

La d-na H. P. B. defectul se mărește. Se simte des tonul demonstrativ și lipsa unor vaste studii premergătoare. De s'ar urmări de aproape perturbațiunile sufletești ale lui Maxențiu, s'ar găsi unele lipsuri și unele contradicții involuntare din partea autoarei. D-na H. P. B. în fața unei fraze poetice sacrifică bucurii adevărul. (Și aici controversa, intrucât adevărul este un element estetic). Și frazele artistice, neprețuite, abundă în ultimele două romane. Exemplele sunt absolut obligatorii: „Mica Lé... era prea lipsită de orice atitudine pentru a fi sinceră” (*Fecioarele*). „Lenora ucisese în ea pe Doru și acum căuta să se ucidă în el” (*Fecioarele*). „Lică nu mai întorsese capul, fiindcă, odată plecat dela un loc, nu se mai gădea înapoi” (*Concert*). „Așa cum parfumul florilor acumulate proaspăt pe un mormânt străin, face pe cei sensibili să se simtă cu o plăcere dureroasă încă mai viu” (*Concert*).

Fiind o psihologie imaginată, chiar de multe din observații par juste, artificii se simte deseori și impresia de „sec” în sensul în care acest cuvânt se potrivește lui Radiguet. Și deseori ai nedumeriri asupra întâmplărilor din roman: de ce Lina își mărturisește păcatul guralivei Nory? Nu avea motivul de expiație al Lenorei, etc. etc.

Oricari ar fi parafezele pe care le-am face, reușita d-nei H. P. B. chiar în felul acesta este prodigioasă. La noi în țară fenomenul este unic.

XII.

S'au făcut d-nei H. P. B. și am făcut și noi deseori, comparații cu Proust. Cum nu trebuiesc făcute paralele integrale ei doar unele de detaliu, și cum, dacă asemănarea ar merge prea departe, d-na H. P. B. ar fi o copie — și deci, fatal neinteresantă — explicațiile sunt necesare. Deosibirile — esențiale — ar fi desigur ușor de arătat. La Proust ana-

liza este incomparabil mai profundă, lucrând pe un teren mai vast, utilizând observația meticuloasă. Fiind calm în descriere, nu are explozii de entuziasm, sau de deprimare. Științifismul este împins la extrem sub toate formele lui. Personagiile mult mai complexe, apar mereu sub forme noi având formule greu de sesizat. (Numai la urmă ce va vedea dacă Proust, după atâtea studii disparate, a complotat definitiv conturul personajilor). Stilul și el este obligatoriu mai complex, având defectul complexității: oarecare lipsă de aer.

Diferențierile între scriitori sunt totdeauna nenumărate chiar de ar face parte din aceeași școală literară. Preferăm deci asemănările posibile. Se va vedea astfel dacă dl. Aderca a avut dreptate să protesteze împotriva apropierii d-nei H. P. B. de Proust.

Sunt multe din motivele lui Proust întrebuate de d-na H. P. B. și, cu toate că aici ele sunt epuizate mult mai repede, natura lor specială ne face să concludem că ar fi mai mult decât o simplă coincidență. Pasagiul amplu al autorului francez în care se descrie aspectul bunăvoinței Princesei de Luxemburg față de Proust-mic, la Balbec, este la noi repede echivalat... „îi oferi o tartină așa cum dai la grădina zoologică dulceduri vre-unui animal care aduhmeacă“... (*Fecioarele*). Evoluția unui gust pentru a căpăta noi țeluri, uneori contrarii, e de esență prustiană. „E drept că acele prânzuri pe tavă fuseseră unul din deliciile boalei, (lu: Rim), dar bucuria evoluiază și Rim intervedea alte irăvări plăcute“. (*Concert*). La fel, uneori obiceiul de a da toate explicațiile posibile unei chestiuni, „Tără cu el fata de mână, fiindcă băgase de seamă la prima încercare că trecătorii de ambele sexe se uită după el și că „gradele“ așa de numeroase în armată, nu-l mai opresc pe fiece motiv; sau pentru că fata îi servea de pretext ca să scape de o întâlnire ce nu-i convenea; sau fiindcă nu avea în ziua aceea nimic mai bun de făcut“.

Nu însă aceste câteva trăsături apropie pe d-na H. P. B. de Proust, apropierea se face cu proporții mari în felul de a analiza cazuri sufletești speciale — imaginate însă de autoare. Fără cuvântul „excelle“ care ar pune, nemotivat pentru autoare, prea multă tărie pe această caracteristică, cuvintele lui Anatole France la „Les plaisirs et les jours“ nu-i se potrivesc și d-nei H. P. B.? „M. Proust excelle à conter les douleurs élégantes, les souffrances artificielles qui égalent pour le moins en cruauté celles que la nature nous accorde avec une prodigalité maternelle“.

Oricum ar fi, nu aici este esența artei d-nei H. P. B. Dl. Aderca voind să înlăture astfel de comparații, se arată, poate, perspicace. Poate că nu e decât o prevedere excesivă: teama unor complicații periculoase. Intr'adevăr autoarea ar suferi inutil; nu psihologia va fi reușita ei cea mai durabilă. Puterea cu care își crează personajii o despăgubește îndeplin.

XIII.

Stilul d-nei H. P. B. a fost deseori discutat. I s'au imputat mai ales neologismele. Cum însă în „*Pe cine a iubit Alisia*“ nu găsim nici un neologism, nu putem face din acest obicei o caracteristică principală. Formula care cuprinde în ea toate defectele și calitățile acestui stil ar fi mai degrabă: vioiciunea. Exclamațiile întrebările cari n'asteaptă răspuns, familiaritatea și emfaza, repetițiile, suspensiunile, imaginile violente sau numai grațioase, cuvintele științifice și uneori populare, franțuzismele sau italianismele, toate la un loc în același timp, amestecându-se neobosit, aduc un aspect colorat și capricios de caramanie. Stilul autoarei nu e rezultatul unor îndelungate meditații și experiențe, ci expresia unui temperament liric. „Le style c'est l'homme“, se aplică perfect aici. Astfel se și explică multe neglijențe cari se găsesc la o artistă așa de autentică: cacofonii, termeni improprii.

Se pot da pilde deprimante: „S'a înglodat în noroi“ (*Bătrânul*). „Șira slăbuță a spinării“ (Femeea în fața oglinzii). Stilul așa de reliefat e și unul din motivele pentru care d-na H. P. B., nu va părea niciodată complet obiectivă.

Stilul se raportează la conținut. Cu toate că d-na H. P. B. este în mare progres, ultimele două romane mai trebuiesc netezite. Formula lor o pretind (în timp ce Femeea în oglinzii putea fi scuzabilă). În orice caz, multe din neologisme au fost definitiv împământenite. Din punctul acesta de vedere, nici un om de gust nu se mai îndispune. Ce păruse inovație, pare acum un fenomen ce este fatal să se întâmple. Ne-am deprins atât de mult, că numai facem reflexii.

D-na H. P. B. are un stil care-i aparține (de multe ori este chiar o inventatoare reușită). Terminăm cu câteva modele de imagini, ca să se vadă toate variațiunile de care este în stare d-na H. P. B.

Trecerile cu vagoane descoperite, cu mobile și refugiați bătuți de ploaie: „defileu trist și ridicol ca un teatru ambulănt“ (*Balaurul*). „Acolo unde Orizontul descoperit lasă liberă vederea, se făcea cu iuțeală, ceremonia schimbării de gardă a Apusului. De sus din argintul soarelui de Septembrie, cavalerul în zale albă, scobora dintr'o lunecare până la treapta de jos a scării ceresti, îmbrăca Purpura și dispărea spre Palate nevăzute“ (*Balaurul*). Un giuvaer „părea o stalactită scursă dintr'o grotă fabuloasă, dar neînchegată încă bîr, atât era de fluidă“ (*Femeea în fața oglinzii*) — „Gârdu! lui Mini vedea acum imaginile naive ale serilor: zâne cu degete pe pleoape, zâne cu degete pe buze. Basmele și chipurile irgenue ale povestei se amestecă astfel printre aventurile și siluetele rafinate ale vieții prezente, în gândurile omenești, ca într'un Veghione tumultos, unde mofluzul Pierrot, Ailechinul cu clopoței, fracul sinistru, toga ridicolă, Clowii nenumărați, Hamletul nesăbuit, trag în danul lor vederii albe învăluite în valurile diafane ale Idealului și în jură îngânfările cu rochii perlate, cinismul în maillot de bae, pijamalele nerușinării curente, ușoarele avioane ale dorințelor contemporane, scafandri necuviincioși ai fundurilor de suflet“ (*Fecioarele despletite*).

Maxențiu bolnav lângă Ada, țigancă sănătoasă, „părea o mască sarbădă de carnaval, pe care un bețiv nocturn și-a atârnat ironic cășcheta și care, la lumina caldă a zilei, seamănă siristru cu un om“. (*Concert*). Gemenii „care cu o jumătate de surâs de fiecare, complectău unul singur de complicitate prudentă“. (*Concert*). „Părea că strada călătorește ca uscatul pe marginea apelor, într'o lunecare inversă și aiurită, care lăsa pe un siloz gigantic, statura muștrătoare a soldatului, punct imobil pe o platformă călătoare“ (*Film de tramvai*).

XIV.

Și acum concluzia necesară...

Creatoare de viață, de atmosferă și de imagine, d-na H. P.-B. e reprezentantul cel mai de seamă al literaturii moderne române. Obiecțiunile i se fac mai ales din pricina temperamentului neînfrânat al autoarei. Curând însă — *Concertul* ne asigură — parantezele noastre vor fi tot mai rare. Principiul observației stricte va fi întrebuintat tot cu mai multă simetrie. Principiul nu exclude arta în alegere și orânduire. Ca să terminăm cu o impresie care ne închipue tot ceiace d-na H. P.-B. a isbutit mai bine: o floare rară, necunoscută la noi, cu desenuri și ilustrații așa de complicate și savante, încât uneori, neîncrezători cu tot parfumul neîndoios, ni se pare că întrezărim un luciu de hârtie colorată.

Prin observația directă, tot mai întinsă, și nu prin construcții proprii, va putea d-na H. P.-B. să înlăture orice bănuială de arbitrar?

ANTON HOLBAN

Aspectele Vieții Literare

TUDOR ARGHEZI: *Cuvinte potrivite* (Edit. „Fundatia Principale Carol“ și „Bibliofila“).

A apărut între noi și cartea mult așteptată a poetului pe care de douăzeci de ani îl caută, îl suspină și-l recită cu ochii închiși sufletele rare însetate de suflute. Molipsirea s'a făcut instantaneu. Poezia argheziană s'a vădit a fi un morb de tăria morbului eminescian. În cele ce urmează nu avem pretenția să redăm în proză, să cântărim și să măsurăm, pentru nevoile farmaciei critice, farmecul propriu și adânc al poeziei argheziene. Acest farmec este inefabil și niciun alt cuvânt, în afară de propriile armonii verbale ale versurilor poetului, nu l-ar putea isca cititorului. Studiul critic care ar crede că poate înlocui sau numai rezuma poezia ar fi tot atât de ridicol ca tabela cerească a astronomului care ar avea pretenția să ne dea emoția unui răsărit de Aldebaran. Criticul care nu are curajul, în fața poeziei, să se anuleze, trebuie să se menție între elemente de ordin intelectual, psihologic, etnic sau istoric pentru a da cititorilor depărtați sau viitorilor cititori, fatal depărtați, măcar enumerarea elementelor cizdate din mărișul cărora s'a auzit în cine știe ce an al unui veac, un cântec original și emoționant.

Se va înțelege dar, fără altfel de lămuriri, de ce apariția volumului de stihuri al d-lui Tudor Arghezi, e în literatura noastră un eveniment.

* * *

„Cuvintele potrivite“ sunt și silabe potrivite dar mai cu seamă poezii potrivite. Cartea se înfățișează într'adevăr unitar și ar fi îndestulătoare pentru a păstra de-apururea numele pe care sufletul l-a pus între stihurile lui. E un suflet tălmăcindu-se de mai bine de un sfert de veac, și cel dela început, d. Arghezi, l-a împrăștiat cu atâta subtilitate printre celelalte ipostaze, încât e necesară cernerea înfățișărilor lui — și deci trădarea secretului cărții — spre a-l pricepe. Scântea argheziană care a cutremurat aerul amorțit și patriarhal al patriei poeziei noastre depe la 1900, a venit din marele fulger baudelairian. N'a fost o pasișă. Eminescu, romanticul, a purces și el dela romanticii germani, iar însuși Baudelaire dela desfrâul aparent al unui Edgar Poë. „Fiorul nou“ pe care tânărul Arghezi (pe atunci de douăzeci de ani) îl propaga prin câteva stihuri din „Linia dreaptă“ și mai târziu din „Viața Socială“ era emis de un suflet cu sensibilități la atât de înalte frecvențe, încât a creiat o stare de spirit ne mai știută.

Stihurile de această tonalitate, și care trebuiau (dacă nu ne înșelăm) să apară la vremea lor sub titlul de „Agate negre“, alcătuiesc două treimi din volumul de față și sunt acordurile de bază argheziene. E o muzică funerară, o neliniște gravă, și un chin ideal nepotolit — un parfum de inger căzut în putrefacție, într'o noapte cu ploae neagră de toamnă. O vitalitate comprimată, ca a tuturor tinerilor aleși cari deschid ochii în viață, cu mâinile și picioarele încătușate în lanțuri ideale s'a sbătut în insuficiență ca într'un exces, și acestei svârcoliri de început de bărbăție, îi datorăm anarhismul și „decadentismul“ care sunt felul primului Arghezi. E cel mai puternic, cel mai original. Literatura noastră nu cunoscuse încă acest fior, iar alături de „fiorii“ lui Baudelaire și Rimbaud, putea sta fără a păli. Sufletul care se torturase și care scrisese pe hârtie această tortură avea forța rarelor suflete de obârșie. Dela primele pagini ale volumului („Târziu de toamnă“ p. 19) până la cea din urmă („Incertitudine“ p. 267) care ar trebui citată în întregime, cartea e pardosită cu aceste agate și diamante negre. Poetul a presărat, printre luminșurile de mai târziu și jocurile lui, conștient aceste esențiale grăunțe din floarea

de lavandă a lui Satan, care dau savoarea și parfumul molipsitor întregului duh al cărții.

Odată cu vârsta, „noul fior“ își scade tonalitatea și pierce, (uneori scoboară până la tristetea pală eminesciană). Apare un poet cu totul diferit: Un poet al armoniei și belșugului, cântărețul vitejei prințului care închis în turn simte cum îi crește sabia la coapsă, al boilor muncitori depe ogoare, al unui tată care senin povestește copiilor jocul morții.

Chiar psalmistul ridicat din elevul lui Satan nu e un cântăreț al sfântului har, plin de lumină și extaz divin, ci un călugăr cu minte bine cumpănită care împrejmuț de neștiință se socoate un mânz care paște într'o grădină; călugăr cu vorbă familiară, amărât că Dumnezeu n'a pus niciodată piciorul în bătătura lui, sau să-i fi trimis măcar vre-un inger; călugăr care vrea să-l pipăie pe Dumnezeu ca să poată urla că „este“, iar într'o împrejurare precisă Dumnezeu, dimineața la cinci și jumătate, „o a văzut din din cer pre ea“, cum iese din odaia diaconului Iakint, Psalmii lui Arghezi nu-s însă mai puțin niște mici capod'opere.

Arpeggiile înalte și adânc răsunătoare reapar când poetul pune iar piciorul pe vechea pedală a neliniștei, a satanismului, a elucubrației, a „fiorului nou“. Atunci scrie „Duhovniceasca“, „Blesteme“ și mai cu seamă „Între două nopți“ care-l pun pe Arghezi, fără vre-o șovăială printre marii poeți ai lumii.

* * *

Felul de a scrie al lui Arghezi nu s'a depărtat prea mult de tradiția eminesciană. Nici nu era necesar. Arghezi aducea aceleași tipare psihologice, deși cu un conținut diferit. Și revoluția argheziană e încă uriașă când ne gândim că poetul publică stihurile sale atât de noui. abea zece ani de la moartea lui Eminescu, adică în plin curent eminescian. Innoirile de seamă se resimt la vocabular, pe care-l îm, bogățește cu multe elemente socotite pe față triviale. Dar ele sunt topite poezie de temperatura înaltă la care sunt iscate. Oarecari apucături de stil, simple, dar înfrăgezind gândul par a veni din lecturi biblice: „Toți sfinții zugrăviți, în tindă — cu acurelă suferindă — Ai cinului monahicesc, etc., în loc de „Toți sfinții cinului monahicesc“. Sau: „Puterea lui întreagă și vitează. — Ascultă'n noaptea de safir și lut. — Din depărtare calul că-i nechează. — „Care prin adieri l-a cunoscut“, în loc de „nechează calul care l-a cunoscut prin adieri“. În această strofă găsim și un element de sonoritate („safir și lut“) de care poetul nu face abuz și nici nu scoate efecte speciale, menținându-se în imaginile plastice unde e neîntrecut, și un element de ritm („Care prin adieri l-a cunoscut“, foarte des întrebuițat și din care Arghezi a scos câteva efecte fără pereche. Va trebui cercetat mai de-aproape la ce coeficient de poezie a ridicat unele din elementele destul de cunoscute, ale poeziei noastre populare.

*

Poetul, însă, trebuie experimentat și în timp. Suntem contemporanii lui și poate că nu va fi spre rușinea noastră această extremă simțire la arta și originalitatea lui. Incerc să văd, dela depărtare și înălțimea altor decenii, pe cineva neînsemnat contemporan al lui Arghezi scriind emoționat acest imn. Da, e poate puțin hiperbolic... Și dacă nu pentru convingerea lui, măcar pentru prestigiul lui între contemporani, să-i îngăduim să scrie și acest îndemn:

Primul volum al lui Tudor Arghezi, scos cu forcepsul de două puternice edituri, din conștiința și scrupulul poetului, e alcătuit din fragmente, din moaște de statui și sfinți, a căror valoare e de pietre prețioase. Poetul e în plină maturitate, în deplină stăpânire a mijloacelor lui de expresie.

Așteptăm deci de-acum înainte o carte de stihuri, scrisă dela început până la sfârșit, ca un templu întreg cu statuia ei nesfârșită, înălțată.

ION CALUGĂRU: *Paradisul Statistic* (cu desene de M. H. Maxy).

La întâia ochire proza din acest volum pare un chip omesc desfigurată de numeroase și dureroase cicatrice. În afară de spiritul propriu al autorului care, ridicându-se de la copia elementară a realității, crează o lume de hațu. inafie, caricatură violentă și fantezie grotescă, contribuie la înfățișarea de mai sus și o mică naivitate literară ce ia drept originalitatea și câteva puerilități. Atenț asupra-și — de unde știe bine că isvorăște adevăratul izvor de apă vie — d. Călugăru se complică adeseori inutil în stil neprevăzut, de unde purcede în chip fatal dezorientarea completă a compoziției. Și cum una din temele tinerilor talente creatoare — uluirea cetitorului „burghez“ prin absurdități și farse nevinovate — s'a compromis de mult, mână azi de toți furioșii lipsiți de talent, d. Călugăru se vede silit (tot mai mult) să întrebuițeze propria sa forță creatoare.

Lăsând deci deoparte numeroase pagini din „Doamna Lot“ din „Prințul Papal“, din „Iliia Inia d'Inia“, d. Călugăru aduce în literatură noastră câteva povestiri ingenioase, robuste și stoarse de orice banalitate, care-l pun printre atât de puțini numeroșii prozatori originali de azi. „Desmînțirea lui Satan“, „Ochii“, „Paradisul Statistic“, „Visele din visele lui Iliia Davidovici“, devin astfel documente pentru literatura noastră și puncte de plecare remarcabile pentru autor.

Nu va fi uitat — chiar de n'ar mai scri nimic — autorul care a putut scri în „Ochii“ astfel de rânduri:

„Tranșee inamice... Incepu o cavalcadă pe polei, în dansul copitelor care se impleticeau; o cavalcadă cu răpăit de grindină, care trezia urlete, vânturi pitite pe după copaci, cântece triste în inimi. Vifornița biciuia și țesăla carnea care sfârâia, bătea ascuțit în ochi. Indepărtat, cădeau pasări de jar, aprinzând ceruri învăluite concentric; pământul lichefiat era turnat ca într'un ontal. Înaintau plăsăind. *Fiecare soldat se simte cellalt, cellat există, umbli, simte în fințu imprmutată de la dânsul, iar cineva străin de dânsul, pe care l'a cunoscut de mult și dintr'o ciudată simpatie se mai ține și acum, legat, se târâie insensibil, gonind în vid. Pie duși. iremediabil pierduți!*...“

În fața unui astfel de talent faci ochii mari, pui condeiul jos și aștepți. Aștepți insulta tuturor tinerilor papagali contemporani pe care această prezență îi stârpește fin și iremediabil; aștepți și deșteptarea deplină a creatorului din narcoticele școlii literare.

POMPILIU CONSTANTINESCU: *Mișcarea Literară* (Biblioteca Universală, edit. Ancora, p. 160, lei 18).

În cercul „Sburătorului“ d. Pompiliu Constantinescu are o virtute de un preț nebănuit; nu citește. În vreme ce poeții, dramaturgii, romancierii se zbat pentru a scoate din adâncul lor piatra cea mai prețioasă ca s'o ofere, cu surâs grațios, ascultătorilor și în vreme ce ascultătorii și ascultătoarele își cântăresc pe față impresiile, își argumentează gustul și prezic perfecțiile, d. Pompiliu Constantinescu ascultă liniștit și sigur, dîsprețuind complet succesul de cuvinte. Cine cercează însă paginile acestui tânăr critic își dă seama de calitatea inteligentă a lui, de largimea de zăre și mai cu seamă de conștiința și de efortul spre conștiință în prezentarea, în judecarea, în cântărirea fenomenului literar.

„Mișcarea Literară“ cârtica de debut a d-lui Constantinescu e numai o pildă dintr'o activitate mult mai întinsă asupra vieții noastre literare din ultimii ani. „Biblioteca Universală“ pe care o tipărește editura „Ancora“ pentru elevii de liceu, a dăruit cu numerile 144—146 un aliment intelectual de valoare, nu numai școlarilor dar și profesoriilor secundari crescuți la „estetica“ diferitelor curente literare alterate de maladiile istorice și sociologice ale țării noastre, de când există o cultură românească. Pompiliu Constanti-

nescu face parte din cohorta pușinilor legionari cari vor să statornicească între noi drepturile artei de a fi prețuită prin ea însăși.

E o atitudine, azi, puțin fructuoasă, și tocmai în această sobrietate a d-lui Constantinescu vedem chezașia valorii critice.

F. ADERCA

MIHAIL IORGULESCU: *Marginalia* (Studii critice).

Cuprinsul volumului indică o activitate critică fragmentară și din diferite epoci; d. Iorgulescu își împarte astfel, deopotrivă, atenția asupra unui versificator decolorat ca Oreste, analizează „filosofia“ din poeziile d-lor Corneliu Moldovanu și D. Nanu, fără a simți retorismul didactic, discursiv, al unuia sau isbitoarele influențe eminesciene ale celuilalt.

Trecând peste problemele fugare tratate ca: *Pașoptismul în literatură, Caracterul național în drama romantică, La Fontaine și Moliere*, ceace reținem din culegerea d-lui Iorgulescu sunt câteva cronici dramatice, asupra lui Strindberg și Ibsen, asupra lui *Zamolxe* al d-lui Blaga și mai ales articolele mai dezvoltate despre: G. Brăescu, Hortensia Papadat-Bengescu și E. Lovinescu.

Acestea pot servi încă drept referințe asupra autorilor citați, prin o analiză mai amănunțită a mijloacelor de creație ale scriitorilor, într'un unghi de vedere critic, stabilind concluzii și oferind sugestii de controversă. Cu o expresie cursivă, studiile d-lui Iorgulescu sunt străduințele unui critic intermitent.

I. M. RAȘCU: *Neliniști*.

Acum zece ani, d. Rașcu trecea printre novatori; în plin sămănătorism, mișcarea dela *Viața nouă* era considerată revoluționară.

Astăzi, versurile d-lui Rașcu nu reprezintă decât o timidă inoculare de motive noi poetice, în special urbane; însă, ca dealtfel în întreaga poezie a *Vieții noi*, o lipsă congenitală de comunicativitate, un academism incolor și un verbalism formal îngrijit, dar stors de expresivitate, fac din versurile d-lui Rașcu diafane compoziții, excesiv dezvoltate — lac mort și întins, imperceptibil înfiorat la suprafața de adierea undelor de viață.

Nu numai că poeziile d-lui Rașcu nu se alătură, prin natură, simbolismului, dar în structura lor dormitează schemele vetusteii poezii retorice, construită din simboluri comode, analitice, difuze și decorative. Din elemente pur descriptive, poetul evoacă „orașele desamăgite“:

*Orașele desamăgite adorm când se pornesc prin gori,
Convoiuși de spinări plecate, și sulife... și cai... urale
Ah, piețele apar ca lacuri ogînditoare de nserori,
Ca pânzele de năvi se agită drapelele sentimentale.
Și rătăcesc ca'n vis pe urmă atâtor sgomote de armă,
Urmând cu pietate pașii speranțelor de mult proscrise...
De stâlpi, de ziduri, de trotoare, nervoasă liniștea se sfarmă,
Sau se strecoară nevăzută printre ferestrele deschise.*

În însuirirea de cuvinte fără relief și rezonanță, abia se poate distinge câte un aspect decorativ, în care realitatea apare totuși contrafăcută în exemplar de vitrină poetică:

*Pietrarii dorm sub lună, pe ude temelii...
Pudrași de var, schițează contururi de mumii
Cu gesturile simple de mâni culcate'n cruce...
Și umbrele de nouri pe ziduri par năluce.
Gătețile cu apă dorm duse, legănate
De funii cu scripete... și'n aer suspendate,
Visează marșuri repezi spre negru-acoperiș...*

sau pâlpairile de evocare, din *Excursii*, în care materialul poetic al d-lui Pillat e vătuit în expresivitate domoală a propriului temperament:

*Excursii destrămate pe panglici de șosele
Ascunse 'n praful moale și fin pulverizat...*

*Plimbări legănătoare sub aripi de umbrele,
Priviri de duioșie spre vetrele de sat...
Căruțe de lemn verde, urcând domol pripoare
In plâns strident de osii și svon de zurgălăi,
Fântâni cu strașini negre ce 'mprăstie răcoare,
Când soarele oglindă-și făcea din albe căi...
In rame colorate topiți surâs candid
In zări del curcubeu sclipiți nervos, ca lancea,
Iar gându-mi, ca o minge lovită brusc de-un zid,
Se-aruncă spre seninul naiv și clar din Vrancea.*

POMPILIU CONSTANTINESCU

PRECIZĂRI ASUPRA CERCULUI „SBURĂTORULUI“.

Dintr'un interviu acordat „Universului literar“, extragem aceste rânduri privitoare la situația cercului „Sburătorul“: „Existența cercului „Sburătorul“, este de opt ani o realitate săptămânală, ca să nu spun cotidiană: o trăim cu toții, și, atent față de fenomenele vieții literare, fii sigur că-i înregistrez și evoluția și ritmul cu destulă obiectivitate pentru a-i preciza mai târziu fizionomia; după istoricul formației civilizației române și al literaturii contemporane, voi întreprinde și istoricul mișcării noastre, nu din excesivul sentiment al importanței ei cosmice ci din convingerea că astfel de mișcări colective sunt destul de rare în evoluția culturii noastre pentru a merita să fie fixate nu numai sub forma doctrinară ci și sub forma vie a conviețuirii cu multiplele ei incidente ce explică și pe oameni dar luminează și momentul literar. Obiecțiunea admirației mutuale ce ni se spune că am cultiva-o, e negreșit neîntemeiată. Activitatea noastră se desfășoară, în genere, într'un singur plan, pe care l-am putea numi *al esteticului*, pentru a-l deosebi de tendințele etice și sociale încă destul de curente, și al modernismului, pentru a-l deosebi de unele procedee ostentative ale altor curente. Dar această tendință generală nu numai că nu este exclusivă și se adaptează după însăși natura genurilor literare — și cazul lui Brăescu este din cele mai convingătoare — dar chiar pe propriul său teren de luptă se descompun în nuanțe destul de perceptibile. Ceeace caracterizează, în realitate, pe membrii esențiali ai cercului nostru este *individualismul și respectul individualității*: acesta îi face tăria, și totodată și slăbiciunea în unele privinți. Pentru a te menține printre noi trebuie să știi asculta adevărul sub forma mlădioasă a unor, sub forma mai brutală a altora; nu că ne-am atribui o competență literară fără greș, dar prezența a treizeci de oameni a căror preocupare exclusivă e literatura, determină o atmosferă care situează aproape dela sine; chiar tăcerea conține în ea un principiu de valorificare. Utilitatea unei astfel de atmosfere, — oricare ar fi tendințele doctrinare și posibilitățile ei de afirmare — este neîndoioasă; și nu e duminică în care fiecare din noi să nu debuteze și să nu se verifice, chiar de n'ar fi decât prin acele imponderabile ce se desprind din orice colectivitate omească. Acest respect al individualității merge până la a narhie și nu se poate plânge nimeni dintre noi de a fi găsit în tovarășul său de luptă o simplă complezență ce-și așteaptă reciprocitatea: cele mai încăpățanate rezerve, pe care le trezesc operele noastre sunt tot printre noi, fie dintr'un anumit fel de a vedea, fie chiar numai din dorința, legitimă până la un punct, a afirmării independenței atitudinii.

O astfel de atmosferă de sinceritate, în care talentele se situează dela sine prin virtutea verificării săptămânale, nu este însă prielnică decât caracterelor tari; e firesc deci să asistăm de atâția ani la scurte apariții de elemente tinere ce încearcă fără a mai insista apoi sau de temperament slab ce-și caută prin încadrare o valorificare disproporționată. Cu îngăduința noastră principală, nepăsători, lăsăm să se desăvârșească însuși procesul vieții de integrare și dezintegrare: o atmosferă literară reprezintă un habitat cu inegale efecte individuale și nu cred să mă înșel afirmând că habitatul conviețuirii noastre literare e dezinteresarea, respectul individualității și — lucru aproape de necrezut — omenia“.

CULTURA LATINĂ LA NOI.

Contactul școlii noastre cu literatura latină reprezintă o suprafață prea mare; în ciclul celor patru ani ultimi se perindă, grăbit, pe dinaintea ochilor elevilor Cicero, în diferitele lui discursuri și disertațiuni filozofice inactuale, Cornelius Nepos, Sallustiu, Ovidiu, Titu Liviu, fără a mai aminti de Cezar, Virgiliu, Horațiu și Tacit. Cu metodele și mai ales cu posibilitățile noastre de asimilare, baza de contact este deci prea vastă; rezultatele unui astfel de program extensiv nu puteau fi decât nesatisfăcătoare: o parcurgere de câteva pagini prin opere de interes variat;

o privire sumară asupra unei literaturi de calitate inegală, și, uneori, deadreptul mediocră; nici un fel de asimilare a spiritului necesar propriei noastre dezvoltări intelectuale.

Nu învățăm limba latină pentru a scrie sau a vorbi latinește; n'o învățăm nici chiar pentru foloasele unei stricte discipline mintale: matematica sau alte limbi moderne ne-ar pune la îndemână un exercițiu egal al facultăților noastre intelectuale; o învățăm pentru nevoile noastre pur spirituale: mai întâi pentru stăpânirea cât mai sigură a limbii materne, în isoarele, realitățile și posibilitățile ei, — ceiace, ar reprezenta cadrul formal al expresiei unui suflet; și, în al doilea rând, pentru lărgirea, îmbogățirea acestui suflet însuși, prin conștiința de sine ce valorifică și prin absorbirea unui spirit identic ce hrănește. Cultura latină satisface, deci, o necesitate lingvistică de un interes mai general și, totodată, și o necesitate ideală de un caracter mai special pentru toți cei ce exprimă vreuna din manifestările esențiale ale rasei noastre; de aceeași substanță, sufletul nostru nu poate decât spori prin fermentul sufletului latin.

Nevoia lingvistică se satisface prin gramatică; asupra ei nu ne oprim. Spiritul latin nu se poate însă absorbi decât prin pătrunderea intimă a celor mai reprezentativi scriitori ai genului latin: problema cunoașterii literaturii latine este deci o problemă de intensitate și nu de suprafață. Cele câteva discursuri lipsite de interes ale lui Cicero, sau metamorfozele de caracter pur retoric ale lui Ovidiu, paginile răslețe din Cornelius Nepos sau Titu Liviu, impuse elevilor noștri pentru a obține o impresie de totalitate a literaturii latine, constitue un program de învățământ bazat pe principiul suprafeței: îmbrățișează mult fără să pătrundă spiritul latinității în esența lui. Ar fi timpul să se spună odată răspicat că, de pildă, *Catilinarele* lui Cicero sunt insuportabile, din pricina retorismului emfatic și a suficienței respingătoare; ar fi timpul să ne convingem că *Metamorfozele* lui Ovidiu sunt disertațiuni versificate ce n'au nimic comun cu poezia. A ne iniția într'o cultură prin astfel de producțiuni înseamnă a ne abate dela esențial și dela caracteristic, pentru a cultiva amănuntul sau a ne satisface o simplă curiozitate. Este deci o eroare fundamentală ce răstoarnă noimele învățământului clasic.

Geniul latin se rezumă în trei scriitori: Virgiliu pentru epopee; Horațiu pentru poezia lirică și, mai ales, satirică și Tacit, pentru istorie. Un program bine chibzuit, fixat pe principiul adâncirii și nu al suprafeței, ar trebui să se limiteze la *Eneida*, la *Ode* și *Satire* și la *Analele* lui Tacit. Atât: importanța reformei începe însă dela modalitatea studierii acestor scriitori, ce nu trebuie mărginită la un număr determinat de versuri sau de paragrafe, ci să fie, pe cât cu putință, *integrală*. Trebuie să cunoaștem *Eneida* în întregime (sau cel puțin cărțile I, II, IV, VI, IX), după cum trebuie să cunoaștem *Analele* în întregime, și pentru pătrunderea sufletului latin dar și pentru valoarea lor estetică și etică incomparabilă; trebuie să absorbim aceste creațiuni ale geniului latin și, totodată, uman. Un an abia ajunge pentru o lentă pătrundere; să le acordăm deci câte un an, cu ore multe și cu cercetări migăloase; numai astfel spiritul străbun ne va fecunda prin ce are el mai bun. Și cum nu ne putem apropia de o creațiune literară fără o suficientă cunoaștere a limbii, Cezar ni se pare scriitorul cel mai indicat pentru deplina stăpânire a formelor gramaticale: să-i acordăm și lui un an pregător: fixând deci în clasa V pe Cezar, în clasa VI pe Virgiliu, în clasa VII pe Horațiu, și în clasa VIII pe Tacit, — stabilim un ciclu de valori potrivit și cu adevăratele scopuri ale învățământului literaturii latine.

E. LOVINESCU

CERCUL „SBURĂTORULUI“.

În ultimele patru ședințe ale cercului „Sburătorului“, d-nii F. Aderca, Gh. Brăescu și Ticu Archip au citit nuvele ce au apărut în numărul acesta al *Sburătorului*. D. Lazăr Oltea a citit piesa sa în trei acte, *Clubul negru*. Apoi au mai citit nuvele, articole și poezii d-nele Sarina Casvan-Pas, Paula Petrea și d-nii I. Barbu, E. Lovinescu, Camil Baltazar, Ilarie Voronca, M. Moșandrei, F. Aderca, Em. Gulljan, I. Pogan, etc.

TABLA DE MATERII

1926 — 1927

Poezii.

F. ADERCA:	
Alb și negru	2
Versuri pentru Monica	46
CAMIL BALTAZAR:	
Rotunda lumină I	14
Miriam	29
Sulamita	30
Sephora	47
Feciorească	62
Rotunda lumină, II	76
Intoarcerea lui Isus	79
Lied	110
Metal pur	122
Ceai	122
Cântec	134
I. BARBU:	
Apropiat	63
Ocean	76
Mariaspring	87
Din Reiner Marja Rilke	87
Legenda	87
Grup	98
Pentru Monica	110
Prezența	122
Desen pentru cort	134
G. CĂLINESCU:	
Idolatrie	98
Inviolata aeternitas	110
MIA FROLLO:	
Versuri pentru Monica	46
SANDA MOVILĂ:	
Cântecul spaimei, I	2
Versuri pentru Monica	46
Cântecul spaimei, II	76
Poveste postumă pentru Eva	137
VIRGILIU MOSCOVICI:	
Via	122
M. MOȘANDREI:	
Minunea	122
Păunii	122
În Luxemburg	137
GH. NICHITA:	
Vag	2
Banal	14
Cuvinte	30
Versuri pentru Monica	47
Metalul	63
Inceput	76
Duh sfânt	87
Paternitate	98
Geneza	110
HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU:	
Versuri pentru Monica	46
PERPESSICIUS:	
Crinul roșu	2
SIMION STOLNICU:	
Funerarii de toamnă	1
Faur	1
Car de septembrie	63
VLADIMIR STREINU:	
Duplex	14
Sfântul Antoniu	30
Hermafroditism	47

Invocație	62
Minunea	110
Fapt	134
SANDU TUDOR:	
Viziune în amurg	87
Cântărețul din caval	114
ILARIE VORONCA:	
Oval	137

Articole. Nuvele. Schițe.

F. ADERCA:	
Pentru Mini, din partea d-lui Aurel	18
Ursul alb	134
TICU ARCHIP:	
Poissy	19
Rămas bun	48
Aventura	88
Dintr'un colț de odae	124
Înainte de proces	137
GH. BRĂESCU:	
Vinul, prietenii și femeia	3
Ionel	63
Evreii noștri	79
Surprise-party	103
Surorile Vasilescu	111
Ouă roșii	123
Pocăința	138
ANTON HOLBAN:	
Hortensia Papadat-Bengescu	125 și 140
E. LOVINESCU:	
„Sburătorul“	1
Poporanismul anacronic	13
Literatura „Sburătorului“	29
„Istoria literaturii române contemporane“	45
Estetica integrală	61
Cerna	73
Ion Barbu	85
Contribuție la „poezia pură“	97
D. Anghel	109
Sincronism și diferențiere	121
Etnicul	133
SANDA MOVILĂ:	
Scenă mută	34
HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU:	
Impresiile unui candidat fără voce	4
Prințul Maxențiu	15
Lică Trubadurul	31
Doru Hallipa	50
Funerară	64
Doctorul Walter	77
Domnul Killian	99
Coca-Aimée	122
RAMIRO ORTIZ:	
Amințiri din copilărie despre Gabriele d'Annunzio	3
Casele lui Titu Gordius	32
TUDOR ȘOIMARU:	
Omul care și-a omorât destinul	35
Revista cărților și Aspectele Vieții Literare.	
F. ADERCA:	
Leon Feraru: <i>Maghernița veche</i>	6
Lucian Blaga: <i>Daria</i>	21
Lucian Blaga: <i>Fapta</i>	21
E. (Marghita): <i>Ironii sentimentale</i>	21
B. Nemțeanu: <i>Antologie</i>	21

Al. Negură: <i>Sărmanul pescar</i>	22	Cultură și civilizație	26
H. Papadat-Bengescu: <i>Fecioarele despletite</i>	37	Adevărul asupra colaborării lui D. Anghel cu St. O. Iosif	26
G. Brăescu: <i>Un scos din pepeni</i>	52	Procesul-verbal de constituire a <i>Sburătorului</i>	28
Lucian Blaga: <i>Fefețe unui veac</i>	53	Mihalache	41
Un critic și o nuvelistă	60	Tradiționalismul pe înțelesul tuturor	41
Agata Grigorescu: <i>Muguri cenuși</i>	60	„Embrassons-nous Folleville!”	42
Mircea Gheorghiu: <i>Stropi de întuneric și lumină</i>	60	Logica neopoporanistă	43
H. Papadat-Bengescu: <i>Concert din muzică de Bach</i>	80	Le roi est mort, vive le roi	43
M. Sadoveanu: <i>Țara de dincolo de negură</i>	81	Suflet de rob	43
Jack London și Liviu Rebreanu	92	Alifii critice	56
Igena Floru: <i>Nuvele</i>	92	Ierarhizare	56
Anotimp târziu	93	„Curentul Lovinescu”	57
I. Peltz: <i>Fantoșe</i>	93	Condițiile actuale ale literaturii române	57
V. Voiculescu: <i>Poeme cu ingeri</i>	108	Drama d-lui Gordon Hayward	57
Iuliu Cezar Săvescu: <i>Poezii</i>	108	Sărmanul Eminescu!	58
Principiile și metoda lui Baudelaire	116	Moartea lui Leon Donici	58
Cel mai nou critic modernist	117	„Istoria literaturii române contemporane”	68
O anchetă cu privire la specificul românesc	129	Eminescu simbolist	69
T. Arghezi: <i>Cuvinte potrivite</i>	142	Ion Ciorănescu	69
I. Călugăru: <i>Paradisul statistic</i>	145	Const. Șăineanu: <i>Recenzii</i>	72
Pompiliu Constantinescu: <i>Mișcarea literară</i>	145	H. Papadat-Bengescu: <i>Concert din muzică de Bach</i>	80
G. CĂLINESCU:		Locul crimei	84
Otilia Cazimir: <i>Fluturi de noapte</i>	108	Misticism	84
Doi premiați: C. Ardeleanu și V. Savel	119	Iar specificul	95
POMPILIU CONSTANTINESCU:		F. Aderca: <i>Femeia cu carnea albă</i>	96
Henriette Stahl: <i>Vocea</i>	7	<i>Falanga</i>	96
Al. Lascarov-Moldovanu: <i>In grădina lui Naș-Mușat</i>	21	I. Petrovici: <i>Momente solemne</i>	104
I. Dongorozi: <i>Povestirile lui Costake Stupcanu</i>	22	C. Kirîțescu, <i>Ist. războiului pt. înuregirea României</i>	104
D. M. Ralea	27	În jurul „Ist. liter. române contemporane”	105
Ion Agârbiceanu: <i>Legea trupului</i>	38	Gh. Brăescu: <i>Moș Belea</i>	114
Tudor Vianu: <i>Fragmente</i>	39	G. Nichita: <i>Evadări</i>	114
Tradiționalism sau modernism	43	„Iar Lovinescu... se revizuește”	115
Ionel Teodoreanu: <i>La Medeleni, I</i>	51	H. Sanielevici — stejar	115
V. Demetrius: <i>Vieți sdrobite</i>	51	„Omul care n'a scris nimic... scrie”	115
Adrian Hurmuz: <i>Minunea</i>	52	D. Caracostea și sinteza de mâne	116
I. Dongorozi: <i>Socoteli greșite</i>	69	Iarăși d. Caracostea	132
I. Petrovici: <i>Văzute și trise</i>	70	Cultura latină la noi	146
Const. Kirîțescu: <i>Istoria războiului pentru întregirea României</i>	71	Precizări în privința „Sburătorului”	146
Problema romanului	82	HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU:	
Ionel Teodoreanu: <i>La Medeleni, II</i>	97	Ticu Archip: <i>Colecționarul de pietre prețioase</i>	5
Tudor Mușetescu: <i>Vitrinele toamnei</i>	98	G. Nichita: <i>Destrămare</i>	21
Em. Bucuță: <i>Fuga lui Șeșki</i>	107	În jurul fenomenului creației poetice	28
Elena Farago: <i>Nu mi-am plecat genunchii</i>	107	Igena Floru	56
I. Slavici: <i>Novele, VI</i>	119	Contemporaneitate	59
C. Gane: <i>Intâmplarea cea mare</i>	119	Modele literare	59
Ortodoxim și misticism	131	Valul de literatură	71
M. Iorgulescu: <i>Marginalia</i>	145	Pe marginea noutății literare	72
I. M. Rașcu: <i>Netiniști</i>	145	Tagore	83
ANTON HOLBAN:		Respirația poeziei noi și semnele grafice	120
Revista „Mișcarea literară”	27	TUDOR ȘOIMARU:	
M. Simionescu-Râmniceanu: <i>Necesitatea frumuseții</i>	40	Variațiuni în marginea lui don Juan	55
G. Balș: <i>Bisericele lui Ștefan cel Mare</i>	54	VLADIMIR STREINU:	
H. Papadat-Bengescu: <i>Lui don Juan în eternitate</i>	55	Sanda Movilă: <i>Crinii roșii</i>	7
Al. T. Stamatiad	84	A. Cotruș: <i>In robia lor</i>	22
Al. Tzigara-Samurcaș: <i>Rumâniens Kunstschatze</i>	96	G. Talaz: <i>Soare</i>	39
M. IORGULESCU:		Ch. Drouhet: <i>Vasile Alecsandri și scriitorii francezi</i>	40
I. Petrovici: <i>Raite prin țară</i>	53	Perpessicius: <i>Scut și targă</i>	54
P. P. Suciuc: <i>Pentru țărănism</i>	120	I. Pillat: <i>Biserica de altădată</i>	71
Gr. L. Trancu-Iași: <i>Cântecul vârtelniței</i>	140	Revista Revistelor.	
E. LOVINESCU:		E. LOVINESCU:	
F. Aderca: <i>Omul descompus</i>	5	<i>Universul literar</i>	9
Perpessicius: <i>Repertoriu critic</i>	5	<i>Cetatea literară</i>	9
S. S. R.	11	<i>Neamul românesc literar</i>	10
Semănătorismul și luptătorii postumi	11	<i>Convorbiri literare</i>	10
Viața românească și „Ist. civ. rom. moderne”	11	<i>Lumea</i>	10
Caracterul sincron al tradiționalismului român	12	<i>Ritmul vremii</i>	10
Premiat cu orice preț	12	<i>Viața românească</i>	23
Ramiro Ortiz: <i>Italia modernă</i>	20	<i>Gândirea</i>	24
Filioque sau nuca'n perete	24	<i>Neamul românesc literar</i>	24
Moartea unui gen literar	25	<i>Falanga</i>	72
2500=20000	26		

